

Міністерство освіти і науки України
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**РАНКОВІ ЗУСТРІЧІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

Виконала:

студентка педагогічного факультету
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Сенів Юлія Володимирівна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Пагута Тамара Іванівна

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор

Гончарук Ольга Валеріївна

Рівне – 2024

УДК 371.3:37.016.46:376.7

СЕНІВ Ю. В.

**РАНКОВІ ЗУСТРІЧІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

Наукове дослідження присвячено вивченню та розвитку соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти. У першому розділі проаналізовано теоретичні аспекти формування соціальної компетентності, зокрема розглянуто поняття «соціальна компетентність» у психолого-педагогічній літературі, особливості її розвитку у молодших школярів та схарактеризовано педагогічну технологію ранкових зустрічей як ефективного методу формування соціальної компетентності учнів початкової освіти.

У другому розділі проведено дослідно-експериментальну перевірку ефективності методики формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти за допомогою ранкових зустрічей. Проаналізовано рівні соціальної компетентності молодших школярів, описано впроваджену методику організації ранкових зустрічей та подано порівняльну характеристику рівнів соціальної компетентності після проведення формувального експерименту.

Ключові слова: соціальна компетентність, здобувачі початкової освіти, ранкові зустрічі, педагогічна технологія.

SENIV Y. V.

**MORNING MEETINGS AS A PEDAGOGICAL TECHNOLOGY FOR
THE FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF PRIMARY
EDUCATION STUDENTS**

The research is devoted to the study and development of social competence in primary education students. The first section analyzes the theoretical aspects of the formation of social competence, in particular, the concept of «social competence» in the psychological and pedagogical literature, the peculiarities of its development in primary schoolchildren and characterizes the pedagogical technology of morning meetings as an effective method of forming the social competence of primary school students. In the second chapter, the effectiveness of the methodology for forming the social competence of primary school students through morning meetings was experimentally tested. The levels of social competence of primary school students are analyzed, the implemented methodology for organizing morning meetings is described, and a comparative characterization of the levels of social competence after the formative experiment is presented.

Keywords: social competence, primary school students, morning meetings, pedagogical technology.

	ЗМІСТ	
ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ		8
1.1. Поняття «соціальна компетентність» у психолого-педагогічній літературі		8
1.2. Особливості розвитку соціальної компетентності у молодших школярів		12
1.3. Ранкові зустрічі як педагогічна технологія формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти		18
Висновки до першого розділу		30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ		31
2.1. Педагогічний аналіз рівнів соціальної компетентності молодших школярів		31
2.2. Методика організації ранкових зустрічей для формування соціальної компетентності молодших школярів		39
2.3. Порівняльна характеристика рівнів соціальної компетентності молодших школярів після проведення формувального експерименту		44
Висновки до другого розділу		49
ВИСНОВКИ		51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		54
ДОДАТКИ		60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Нині важливою є проблема розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Це зумовлено тим, що суспільству необхідні люди, які здатні творчо мислити, бути активними, швидко адаптуватися до умов навколишнього світу, що змінюються, а також володіють універсальними способами дії. Важливу роль вихованні такої особистості належить освітнім організаціям. У Державному стандарті початкової освіти зазначено «метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку» [12].

З початком систематичного навчання у школі перед учнями, окрім завдання засвоєння освітньої програми, ставиться завдання й особистісного розвитку. Результатом такого розвитку є формування мотивації до навчання, становлення системи соціальних та міжособистісних відносин, ціннісних установок тощо. З цього випливає, що розвиток соціальної компетентності відбувається за рахунок засвоєння норм та правил поведінки в соціумі, оволодіння продуктивними способами взаємодії з людьми, знань про власні особистісні особливості.

Актуальність розвитку соціальної компетентності у молодшому шкільному віці зумовлена тим, що віковий період характеризується кардинальними змінами у мотиваційній, когнітивній, емоційній та поведінковій сферах. Відбувається засвоєння нових засобів взаємодії з оточуючими людьми. Також відбувається становлення довільності психічних процесів, починає виявлятися емоційний відгук на виховний вплив.

Ранкові зустрічі у початковій школі сприяють активній участі та творчому спілкуванню між учнями та вчителем, сприяючи формуванню позитивної атмосфери в класі. Ранкова зустріч, що передбачає неформальне та партнерське обговорення, сприяє взаємному відчуттю довіри, сприяє залученню всіх учнів

до процесу прийняття рішень та планування робочого дня.

Одним із ключових аспектів є створення атмосфери рівноправності та співпраці, що сприяє розвитку соціальних навичок учнів. Ранкова зустріч включає в себе етап вітання, де взаємодія відбувається на основі партнерського підходу, що сприяє формуванню комунікативних умінь та вмінь в учнів.

Обмін інформацією та групові заняття роблять акцент на спільній діяльності та взаємодопомозі, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вмінь співпраці. Щоденні новини, в свою чергу, створюють можливість для вираження власних поглядів та думок, розвиваючи в учнів вміння слухати і розуміти позиції інших. Отже, ранкові зустрічі створюють унікальні умови для розвитку соціальної компетентності молодших школярів, сприяючи їхньому взаєморозумінню, толерантності та співпраці в колективі.

Актуальні аспекти становлення соціальної компетентності особистості отримали дослідницьке висвітлення у працях видатних учених, таких як М. Гончарова-Горянська, С. Данилейко, А. Зольня, Л. Лепіхова, О. Пометун, В. Шахрай та інші. Визначення та розкриття особливостей цього процесу є результатом наукового аналізу, проведеного І. Бех, Н. Бібік, Н. Гавриш, І. Єрмаков, І. Коновальчук, А. Мудрик, Л. Лепіхова, Т. Поніманська, О. Савченко, Л. Сохань, М. Степаненко та інших науковців. Вони систематизували та глибоко проаналізували різноманітні аспекти соціальної компетентності, що визначають ефективність взаємодії особистості у суспільстві.

Однак, незважаючи на широке поле досліджень щодо проблеми формування соціальної компетентності молодших школярів, проблема використання ранкових зустрічей для формування цієї компетенції залишається нерозробленою, що визначило вибір теми дослідження: ***«Ранкові зустрічі як педагогічна технологія формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти».***

Мета: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти у процесі ранкових зустрічей.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати методичну літературу з проблем методики формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти;
2. Розкрити потенціал ранкових зустрічей для формування соціальної компетентності молодших школярів;
3. Визначити критерії та показники і схарактеризувати рівні сформованості соціальної компетентності учнів початкової школи, а також визначити діагностичний інструментарій дослідження;
4. Експериментально перевірити ефективність методики формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти у процесі ранкових зустрічей.

Об'єкт дослідження – процес формування соціальної компетентності в учнів початкової школи.

Предмет дослідження – ранкові зустрічі як педагогічна технологія формування соціальної компетентності молодших школярів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування соціальної компетентності в учнів початкової школи буде ефективнішим, якщо під час ранкових зустрічей буде реалізовано систему вправ для розвитку соціальної взаємодії учнів у класі.

Для досягнення мети та розв'язання поставлених задач дослідження використано такі **методи**:

– *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, абстрагування – для визначення поняттєво-категоріального апарату дослідження, розроблення його методики; історико-логічний – для вивчення теоретичних основ досліджуваної проблеми);

– *емпіричні* (анкетування; індивідуальна бесіда; спостереження; педагогічний експеримент – констатувальний, формувальний, контрольний етапи);

– *методи математичної статистики* (кількісний і якісний аналіз результатів дослідження; метод наочного представлення результатів).

База дослідження: Гімназія с. Михайлівичі Рудківської міської ради Самбірського району Львівської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що сукупність отриманих результатів сприяє розв'язанню формування соціальної компетентності в учнів початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- виділено критерії та показники та рівні сформованості соціальної компетентності в учнів початкової школи;
- теоретичні та практичні результати дослідження можуть бути використані учителями початкових класів, методистами; у системі післядипломної педагогічної освіти, а також у закладах вищої освіти.

Апробація та впровадження результатів магістерського дослідження. Основні результати дослідження було обговорено на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан та тенденції розвитку науки та освіти» (м. Дніпро, 30 грудня 2023 року), Регіональному науково-практичному семінарі здобувачів ступеня магістра початкової освіти (м. Рівне, 2-3 травня 2023 року), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (м. Тернопіль, 5-6 жовтня 2023 року), а також на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти.

Публікації. Основний зміст і результати магістерського дослідження відображено в публікації автора:

1. Богдан В. В., Долінська Л. М., Чука М. П., Сенів Ю. В. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах реалізації концепції нової української школи. *Сучасний стан та тенденції розвитку науки та освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 30 грудня 2023 р). Research Europe, 2023. С. 61-63.

2. Сенів Ю. В. Ранкові зустрічі як педагогічна технологія формування соціальної компетентності здобувачів освіти. *Актуальні проблеми дошкільної*

освіти: досвід, реалії, сьогодення та перспективи: Збірник тез виступів учасників науково-практичного семінару (м. Рівне, 23 вересня 2023 року) / упор. Л.Б. Мельничук, О.О. Марчук. Т.І. Пагута. ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2024.

Структура роботи. Робота складається з двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури (55 найменувань) та додатків. Основний обсяг роботи становить 54 сторінки. Робота містить 10 рисунків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 62 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

1.1 Поняття «соціальна компетентність» у психолого-педагогічній літературі

Зміни, що відбуваються у соціальній сфері держави, пред'являють до особистості нові вимоги, спрямовані на засвоєння та вдосконалення її соціальних умінь та навичок, тобто на розвиток у неї соціальної компетентності. Однак у сучасній науці досі не склалося єдиного визначення досліджуваного феномена.

Наприклад, у закордонних дослідженнях йдеться про те, що соціальна компетентність передбачає володіння особистістю різними способами поведінки (когнітивними, емоційними, моторними), що дозволяють утримувати довгострокове сприятливе співвідношення позитивних та негативних наслідків у певних ситуаціях соціальної взаємодії [10].

Аналізуючи вітчизняні дослідження авторів з проблеми, що вивчається, ми виділили ряд визначень поняття «соціальна компетентність». Розглянемо їх докладніше.

Соціальна компетентність є компонентом життєвої компетентності людини. Зокрема, дослідниця О. Павлик трактує соціальну компетентність як 3 «компетентність відносно взаємодії з іншими людьми» і відводить їй місце серед складових життєвої компетентності (когнітивна, комунікативна, емоційно-вольова, здоров'язберігальна, інформаційна, соціальна компетентності) [44].

Т. Поніманська надає великого значення розвитку соціальної компетентності у дошкільника і розглядає її як відкритість до світу людей, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати людей і робити добрі вчинки [45].

На думку Н. Гавриш, соціальна компетентність є інтегральною якістю особистості, що складається з комплексу емоційних, мотиваційних,

характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості. М. Гончарова-Горянська вважає, що «соціальна компетентність – це сукупність знань та вмінь, а також фіксованих ціннісних орієнтацій, які зумовлюють про соціальну та доцільну поведінку особистості в соціальному середовищі» [6].

Під доцільною поведінкою розуміються такі дії особистості, які у визначених соціальних ситуаціях приводять до довготривалого сприятливого співвідношення позитивних та негативних наслідків, тобто до гармонізації ставлення особистості до себе, до інших людей, до соціальної дійсності та до гармонізації соціального життя в цілому. За твердженням Н. Бібік, соціальна компетентність передбачає здатність жити в соціумі (ураховувати інтереси й потреби різних груп; дотримуватись соціальних норм і правил; співпрацювати з різними партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати коло питань на перетині всієї системи соціальних відносин суспільства і людини [3].

Заслужують на увагу ідеї українського вченого О. Ніколаєску, який розглядає соціальну компетентність як «процес і результат засвоєння й активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (комплексу знань, умінь, цінностей, норм, традицій) на основі її діяльності, спілкування, відносин; як інтегративний результат, що передбачає зміщення акцентів з їх накопичення до формування здатності застосовувати досвід діяльності при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність» [43, с. 6].

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття, ми дійшли висновку, що в нашому дослідженні *під соціальною компетентністю розуміють* інтегративну особистісну освіту, що складається з різних компонентів та елементів, завдяки яким людина отримує можливість об'єктивно оцінювати комунікативну ситуацію, грамотно аргументувати свою позицію, а також застосовувати адекватний спосіб поведінки в ситуаціях взаємодії.

Основними характеристиками, які є передумовами для успішного

формування соціальної компетентності, є:

- прагнення до повноцінного розвитку своїх особистісних якостей, що виражаються у творчості, самостійності, самореалізації;
- розвиненість умінь критично оцінювати себе, приймати відповідальність у сформованих ситуаціях;
- готовність розширювати коло суспільних відносин та освоювати нові соціальні ролі [9].

У науці немає загальноприйнятої структури соціальної компетентності. Однією з розроблених структур соціальної компетентності є :

- оперативна соціальна компетентність (уявлення про соціальні інститути та їх функціонування, загальна соціальна орієнтація та обізнаність тощо);
- вербальна компетентність (доречність висловлювань, розвинене письмове мовлення, варіативність сприйняття отриманої інформації тощо);
- комунікативна компетентність (уміння людини ефективно вибудовувати міжособистісні взаємини, володіти вербальними та невербальними способами спілкування, здатність проявити гнучкість та емпатію тощо);
- соціально-психологічна компетентність (знати вимоги та очікування, що пред'являються до соціальних ролей, мати навички самоорганізації, мати критичність по відношенню до себе та оточуючих людей, вміти вирішувати міжособистісні конфлікти тощо);
- его-компетентність (усвідомлення своєї національності, статевої, станової приналежності, знання своїх сильних і слабких сторін, здатність приймати відповідальність за власні рішення, розвинена саморегуляція тощо) [8].

Структурними компонентами соціальної компетентності є:

- особистісний компонент, що включає в себе вміння отримувати інформацію про світ і собі, піклуватися, вибудовувати відносини з суспільством;
- соціальний компонент, що характеризується накопиченим соціальним досвідом у результаті вирішення різних конфліктних ситуацій;
- когнітивний компонент – це соціальні знання, вміння та навички;

– ціннісно-смісловий компонент, що включає ціннісні орієнтири особистості, здатність об'єктивно сприймати навколишню дійсність, розвинене вміння приймати рішення, а також визначати цільові та смислові установки своєї діяльності [46].

Н. Є. Світлова виділяє наступну структуру соціальної компетентності:

1. Ціннісно-смісловий компонент, що є центральним елементом соціальної компетентності і включає спрямованість особистості, її установки, ціннісні орієнтації і світогляд в цілому. Цей компонент характеризується такими якостями особистості як активність, довіра, контактність.

2. Особистісний компонент характеризує індивідуальні властивості та якості особистості, визначає успішність міжособистісного спілкування, оскільки включає такі особистісні характеристики як емпатію, рефлексію, емоційний інтелект, здатність до співпраці.

3. Когнітивний компонент виявляється у міжкультурній та мовній компетенції, завдяки яким вибудовується конструктивне та ефективне спілкування. Наявність даного компонента у структурі соціальної компетентності дозволяє уникати конфліктів у різних ситуаціях спілкування.

4. Операційно-поведінковий компонент відображає сукупність умінь і навиків, які забезпечують успіх у житті. Цей компонент є критерієм «культурної зрілості» людини, оскільки складається з уміння керувати своїми емоціями, уміння зчитувати невербальні прояви співрозмовника, уміння давати конструктивний зворотний зв'язок [46].

Виходячи з вище викладеного, можна припустити, що всі ці компоненти взаємопов'язані між собою. Даний факт дозволяє стверджувати, що соціальна компетентність є одним з найважливіших факторів формування класного колективу, оскільки у всіх чотирьох компонентах простежуються елементи взаємодії в групі, наприклад, готовність до співпраці, готовність вирішувати конфлікти тощо [7].

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що існує різноманіття наукових підходів у розумінні феномену «соціальної компетентності» та загальноприйняте визначення в науці поки що відсутнє.

Тому, проаналізувавши низку авторських визначень, ми прийняли рішення, що під соціальної компетентністю в нашому дослідженні ми розуміємо складну інтегративну особистісну якість, що складається з різних компонентів і елементів, завдяки яким людина отримує можливість об'єктивно оцінювати комунікативну ситуацію, грамотно аргументувати свою позицію, а також застосовувати адекватний спосіб поведінки в ситуаціях взаємодії, що складаються. Розвинена соціальна компетентність особистості дозволяє успішно адаптуватись до умов постійно мінливого соціального середовища, дозволяючи приймати правильні рішення.

1.2 Особливості розвитку соціальної компетентності у молодших школярів

Перш ніж ми перейдемо до характеристики особливостей розвитку соціальної компетентності у молодших школярів, коротко охарактеризуємо їх вікові особливості.

Молодший шкільний вік один із важливих етапів у становленні особистості людини, це пов'язано з тим, що у цей період дитина має високу сензитивність у розвитку багатьох психічних процесів.

Основні зміни, що відбуваються у дитині, пов'язані з виникненням у неї нової провідної діяльності – навчальної. Вона сприяє виникненню у дітей молодшого шкільного віку нових мотивів діяльності, а саме появи пізнавальної активності та прагнення саморозвитку. Насамперед цьому сприятимуть успіхи у навчальній діяльності, оскільки вони впливатимуть на формування адекватної самооцінки. Якщо в оволодінні навчальною діяльністю будуть труднощі, це може призвести до розвитку хронічної втоми або виникнення комплексів неповноцінності [4, с. 243].

З початком шкільного навчання учень першого класу набуває нової соціальної ролі – ролі школяра, яка докорінно змінює його самосвідомість і призводить до переоцінки цінностей [11].

Початок шкільного життя для дитини включає в себе введення у нове соціальне середовище та прийняття нового статусу та соціальної ролі учня. Це

вимагає вирішення комплексу завдань, що визначають не лише успішність навчання, але й загальний успіх дитини в її житті:

1. Адаптація до умов шкільного життя. Дитина повинна впоратися з новим графіком, правилами та вимогами школи.

2. Опанування нової соціальної ролі. Дитина має засвоїти роль учня, збагатитися новими обов'язками та відповідальністю.

3. Адаптація до нових мікросоціальних умов. Зміна оточення та спілкування з новими однокласниками та вчителями.

4. Набуття соціальної ідентичності з класним колективом. Розвиток почуття приналежності та ідентифікації зі своєю класною групою [14].

У зв'язку з особливостями емоційної сфери дитини цього віку, де акцент здійснено на емоційно-чуттєвій складовій свідомості, ранкові зустрічі стають ключовим елементом, що дозволяє дитині пережити позитивні емоції та отримати насолоду.

Ця методика сприяє формуванню адаптації до нових умов, позитивного сприйняття ролі учня та набуття соціальної ідентичності в класному колективі. Такий підхід дозволяє дитині відчувати себе частиною групи через різноманітні форми комунікації та повторюваність системи контактів, сприяючи формуванню адекватних міжособистісних стосунків [13].

Розвиток когнітивної сфери особистості протікає так:

– Переважним мисленням є наочно-образне, тому учнів приваблює все яскраве та барвисте. Однак молодший шкільний вік характеризується формуванням у дитини такого виду мислення як абстрактно-логічне.

– Пам'ять характеризується тим, що молодші школярі добре запам'ятовують та успішно відтворюють невеликий мовний матеріал. У цілому нині в дітей віком матеріал запам'ятовується механічно, тобто запам'ятовування відбувається на основі постійного повторення та закріплення.

– Довільність уваги, що є одним із новоутворень віку, відіграє важливу роль не тільки для процесу навчання дитини, а й значно впливає на все її життя. Багато дослідників між успішністю навчальної діяльності та розвиненою довольною увагою визначають тісний взаємозв'язок, але, як показує практика,

розвиненість довільної уваги не гарантує молодшому школяреві успішність у володінні навчальною діяльністю.

– Відбувається процес розвитку уявлень молодшого школяра, які характеризуються такими особливостями як: легкість перетворення образів, довільність виникнення продуктивних уявлень, виникнення індивідуальних відмінностей в уявленнях.

– Мова молодшого школяра стає довільною, розгорнутою та спланованою. Віковий період характеризується також тим, що відбувається освоєння писемного мовлення [15].

З вище викладеного, дійшли висновку, що когнітивна сфера в дітей віком молодшого шкільного віку характеризується стрімким розвитком пізнавальних процесів та його переходом більш високий рівень розвитку.

Період молодшого шкільного віку супроводжується кризою, яка є «періодом народження соціальної дитини», у багатьох джерелах її називають кризою 7 років. Особливістю даної вікової кризи є усвідомлення дитиною свого місця у суспільних відносинах. Виникла криза сприяє диференціації зовнішнього та внутрішнього життя молодшого школяра, у нього виникає смислова орієнтація вчинків, що здійснюються [20].

У молодшому шкільному віці відбувається розвиток новоутворень, до яких належать:

- довільність;
- здатність до планування та виконання дій у внутрішньому плані;
- рефлексія [26].

Новоутворення, що формуються в молодшому шкільному віці, дозволяють досягти такого рівня розвитку особистості, який необхідний для продовження навчання в середній школі.

Важливі зміни відбуваються і в емоційно-вольовій сфері молодшого школяра. Для цього періоду характерне зниження імпульсивних реакцій, емоції починають виявлятися у соціально-прийнятній формі, школяр стає посидючішим [19].

Виникають зміни та сфері почуттів молодшого школяра, серед них все більше переважають інтелектуальні почуття: допитливість, сумнів, подив, задоволення від вирішення завдань тощо. Якщо навчальний процес грамотно організований, то у молодшого школяра формуються пізнавальні інтереси, а також виникає навчальна мотивація.

Таким чином, вивчення вікових особливостей молодшого шкільного віку дозволяє нам стверджувати, що початок навчання у школі пов'язаний із кардинальними змінами у житті дитини. У неї з'являється нова діяльність – навчальна. Відбувається розширення кола спілкування, куди тепер входять однокласники, товариші зі школи, педагогічний склад. Основним новоутворенням віку є формування в дітей віком самосвідомості. Молодший шкільний вік є найбільш відповідальним етапом шкільного дитинства, а основні досягнення цього віку зумовлені провідним характером навчальної діяльності і є багато в чому визначальними для подальших років навчання [28].

Молодший шкільний вік є найважливішим періодом у розвитку соціальної компетентності особистості. Насамперед це пов'язано з тим, що у цьому віковому етапі відбувається залучення молодшого школяра до життя і залучення їх у соціально- значиму діяльність.

Особистісними утвореннями віку, які необхідні для становлення соціальної компетентності, є: розвиток діалогічності свідомості, становлення адекватної самооцінки, формування критичності по відношенню до себе та оточуючих [34]. З іншого боку, в дітей молодшого шкільного віку відбувається знайомство з конструктивними засобами спілкування з оточуючими, здійснюється освоєння соціальних норм, і навіть формується новий тип взаємодії з оточуючими.

Виходячи з вище сказаного, ми розуміємо, що новоутворення, що виникають у молодших школярів, закладають основу для успішного розвитку соціальної компетентності.

Вивчаючи структуру соціальної компетентності молодших школярів, виділяємо три основні компоненти:

- когнітивний (характеризується сформованістю в учня початкової

школи уявлень про себе як учасника соціальних відносин, знань про норми спілкування та взаємодії);

– мотиваційно-ціннісний (представлений сформованими у молодших школярів соціальними інтересами, наявністю інтересу до соціальної діяльності та наполегливості у подоланні виникаючих труднощів);

– поведінковий (характерними показниками розвитку компонента є коригування власних дій, що відповідають соціальним нормам, а також самостійна та впевнена поведінка у нових ситуаціях) [13].

О. Л. Кононко вважає, що соціальна компетентність молодших школярів сформована коли вони:

1) володіють елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінують, визнають значущість для себе всього, що пов'язане із соціальним життям, цікавляться ним;

2) називають словами, вербалізують основні соціальні явища;

3) передають свої враження, пов'язані із соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малюють, складають оповідання тощо);

4) пов'язують соціальну активність людей і власну з виконанням соціально сформованих стандартів;

5) реалізують свої знання та інтереси у різних формах поведінки;

6) проявляють у поведінці конструктивну творчість;

7) збалансовують особисті та соціальні інтереси [27, с. 125].

Соціальні вміння та навички формуються у безпосередньому досвіді дитини, у спеціально організованій діяльності. Для розвитку соціальної компетентності важливим є досвід активної соціальної взаємодії. Молодшого школяра важливо навчити вступу в контакт, організації спільної роботи, розподілу обов'язків, вирішення конфліктів, слухання іншого, прохання допомоги тощо. Ці навички формуються у груповій роботі, яка має зайняти одне з головних місць у освітньому процесі [33].

Особливості соціального розвитку дітей цього віку визначаються рядом факторів, які ускладнюють процес соціалізації:

1. Недостатній рівень батьківської культури. Це проявляється у неадекватних очікуваннях щодо власної дитини та використанні методів виховання, які не враховують вікових та індивідуальних особливостей дитини.

2. Тиск негативних соціальних процесів. Сучасна сім'я часто піддається тиску соціальних проблем, що призводить до виявлення сімейного неблагополуччя. Це може включати різноманітні аспекти, від сімейного насильства до недостатнього забезпечення потреб дитини у батьківській увазі та спілкуванні.

3. Кількісна перевага нуклеарних сімей. Значна кількісна перевага таких типів сімей, як нуклеарні чи однодітні, може призвести до обмеження можливостей компенсації недостатньої уваги батьків через відсутність контактів з бабусею/дідусем, братами/сестрами та іншими родичами.

4. Відсутність контактів на вулиці. Дитина може стикатися з обмеженою можливістю спілкування з іншими дітьми через відсутність вуличних ігор та контактів.

5. Вплив ЗМІ без контролю дорослих. Неконтрольована присутність ЗМІ в житті дитини може призвести до отримання несвідомою дитиною непридатної для її віку та психіки інформації, ускладнюючи її здатність відрізнити реальність від віртуальної [32].

Шляхи реалізації соціальної компетентності:

- здійснення системи класних і позакласних виховних заходів;
- використанням активних видів роботи, методів і прийомів, наповнених цілеспрямованою вмотивованою активною діяльністю учнів спільно з батьками та представниками громадськості;
- створення та впровадження моделі класного самоврядування;
- співпраця з групою продовженого дня;
- здійснення соціальних проектів (індивідуальних і колективних);
- організація тісної взаємодії у трикутнику «вчителі – учні - батьки»;
- проведення моніторингових досліджень [1].

Таким чином, розвиток соціальної компетентності у молодших школярів має у своїй основі засвоєння дитиною життєвого досвіду. Це забезпечує

реалізацію потенційних можливостей учнів та дозволяє виявляти їм самостійність у всіх сферах життєдіяльності [31].

Розвиток соціальної компетентності у молодших школярів відбувається за допомогою включення їх у практичну соціальну взаємодію на основі цілеспрямованого навчання способами такої взаємодії та при наданні педагогічної підтримки з боку вчителя. Соціальна компетентність у молодшому шкільному віці ґрунтується на таких особистісних освітах як мотивація досягнення, довільність, позитивне ставлення до себе, висока самооцінка, здатність до конструктивної поведінки у важких ситуаціях. Їх розвиток найкраще відбувається у спільній відповідальній діяльності школярів.

1.3. Ранкові зустрічі як педагогічна технологія формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти

За останні десятиліття термін «педагогічна технологія» став все більш важливим у понятійному апараті педагогічної науки. В умовах активних реформ в освіті сучасний педагог все частіше використовує інноваційні технології в своїй професійній діяльності. Термін «технологія» визначає систему дій, спрямованих на щось конкретне. Сучасне розуміння «технології» описує її як сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану та властивостей матеріалів у процесі виробництва [38].

Як галузь педагогічного знання, технологія навчання служить посередником між теорією та практикою навчання. Якщо теорія навчання надає онтологічні знання, тобто знання-опис, то технологія навчання надає знання-припис, орієнтовані на нормативні аспекти. Таким чином, вона включає в себе інформацію про норми управління, конкретні методи організації навчального процесу та встановлення послідовності процедур для забезпечення їх успішної реалізації.

В одному з педагогічних напрямів, яке застосовується вчителями початкової освіти, є *технологія креативного навчання*. Цей підхід передбачає залучення учнів до творчого вивчення матеріалу та особисту їх участь у

активних дослідженнях, що сприяє розвитку креативних навичок та відкриттю нових знань для кожного учня [40].

Вивчення нового матеріалу та створення атмосфери підтримки і взаємодопомоги важливі для обміну важливими ідеями та досвідом. Ранкова зустріч відображає ці цінності, сприяючи піклуванню один про одного та створенню відчуття безпеки. У новому освітньому середовищі школа повинна працювати за принципами «педагогіки партнерства», що передбачає тісну співпрацю між учнями, батьками та вчителями. Об'єднані спільними цілями та ідеями, учні повинні дотримуватися принципів поваги до особистості, доброзичливості, довіри, діалогу та взаємоповаги. Концепція Нової української школи підкреслює важливість розвитку учнівських умінь, таких як розв'язання проблем, критичне та творче мислення, співпраця, ефективне спілкування, дослідження та інші, які формують успішну особистість [22]. Ці уміння можна розвивати під час ранкових зустрічей в початковій школі.

Ранкова зустріч є запланованою та структурованою активністю, яка відбувається на початку дня і включає в себе ряд компонентів. Під час цієї зустрічі учні збираються в коло, вітаються один з одним та діляться своїм досвідом. Важливою частиною цього заходу є групова фізична вправа, спрямована на закріплення навчальних навичок та зміцнення взаємодії. Завершується ранкова зустріч анонсуванням щоденних новин, підготовлених вчителем для акцентування уваги на навчальних завданнях дня. Ця форма взаємодії визначається *чотирма компонентами*, включаючи вітання, обмін інформацією, групову вправу та щоденні новини, кожен із яких відіграє важливу роль у формуванні сприятливого класного клімату [4].

Актуальність та значення практики «ранкове коло» в початковій школі можна обґрунтувати через ряд ключових аспектів. По-перше, ранкові зустрічі є педагогічною технологією, яка реалізується на початку дня, коли вчитель та учні формують коло та проводять різнопланові діяльності. Ця практика сприяє створенню позитивного налаштування для учнів на весь день, а також підготовці їх до навчальної діяльності.

По-друге, ранкове коло виступає як ефективний інструмент для

формування відповідальної та турботливої класної спільноти. Це сприяє побудові позитивних взаємин між учнями та вчителем, а також вихованню цінностей співпраці та взаєморозуміння.

По-третє, ранкове коло сприяє розвитку різних аспектів особистості молодших школярів, включаючи академічні, соціальні та мовленнєві навички. Важливим аспектом є впровадження демократичних цінностей у класному колективі [55].

Практика обміну інформацією виступає як ключовий елемент ранкової зустрічі. Під час цього процесу учні висловлюють свої ідеї, діляться своїм досвідом та почуттями, взаємодіють між собою через запитання та коментарі. Це сприяє розвитку навичок вільного висловлювання перед ровесниками і вчителями. Групове заняття, яке настає після цього обміну інформацією, сприяє формуванню відчуття єдності та радості учнів, через спільну участь у піснях, іграх та змаганнях. Групові активності, орієнтовані на співпрацю, допомагають враховувати індивідуальний рівень розвитку кожного учасника. Ці заняття мають за мету об'єднання групи та підтримку колективності, а також сприяють розвитку критичного мислення та самовираженню учнів [18].

Компонент *групових занять* у ранковій зустрічі сприяє формуванню демократичних цінностей у групі, акцентуючи на важливості співпраці, участі та залучення до спільної діяльності. Групові ігри та заняття базуються на використанні індивідуальних сильних сторін кожного учасника на користь всієї групи. Це сприяє розвитку виразного мовлення та дозволяє дітям вчитися на помилках, виявляти наполегливість в сприятливому середовищі.

Щоденні новини, як завершальний елемент ранкової зустрічі, виступають як оголошення організаційної інформації. Вони допомагають налаштувати на тему, що буде вивчатися цього дня, а також роблять можливим обговорення подій та навчання попередніх днів. Ці новини активізують індивідуальну роботу та діяльність у центрах активності, сприяючи розвитку математичних та мовленнєвих навичок [50].

Важливе значення має роль вчителів у проведенні ранкової зустрічі та моделюванні демократичної поведінки у класі. Ця практика сприяє

формуванню позитивного настрою, розвитку соціальних навичок та загальнокультурної компетентності учнів. Атмосфера довіри, участі у прийнятті рішень, підтримки від однолітків, сприяння вчителя та очікування конкретних результатів сприяють позитивному клімату у класі та важливим аспектам особистісного розвитку школярів.

Заняття ранковою зустріччю допомагають учням набути різноманітні соціальні та навчальні навички, сприяють їхньому об'єднанню. Учні в процесі цих занять розвивають важливі *навички*:

- висловлювання своїх думок так, щоб їх зрозуміло іншим;
- уважного слухання під час спілкування;
- розв'язування особистих проблем за допомогою слів;
- пропонування власних ідей групі [47].

Ранкові зустрічі сприяють переходу учнів від концентрації на власній особистості до взаємодії з іншими людьми. Соціальні переваги цього періоду сприяють розвитку емпатії та активного слухання однолітків, допомагають дітям розуміти позицію інших. Оволодіння умінням сприймати точку зору інших сприяє розвитку толерантності та поваги до думки інших людей.

Важливою стає і здатність до ефективного спілкування, вибору, уникнення конфліктів. Ранкові зустрічі вчать учнів розвивати мовленнєві здібності, використовуючи можливості спілкування з ровесниками [41].

Учні, які беруть участь у ранкових зустрічах, зазвичай виявляють вищий рівень спільноти, ставлення до школи та навчання, більшу довіру до вчителів та вищий рівень навчальної мотивації. Ранкові зустрічі сприяють формуванню соціально-етичних норм поведінки та розвитку особистої гідності.

Підсумовуючи, ранкові зустрічі сприяють розвитку різних аспектів особистості учнів, створюючи позитивний клімат у класі та сприяючи їхньому успіху в різних сферах життя.

Спільнота надає відчуття приналежності, об'єднуючи людей з подібними інтересами та цінностями в межах більшого суспільства. Її члени взаємодіють, піклуються один про одного та працюють на благо групи, використовуючи сильні сторони кожної особи. Спільноти сприяють розвитку довіри,

взаємодопомоги та обміну досвідом [17].

Створення класної спільноти – це процес, який вимагає часу, уваги та терпіння. Демократичний клас виникає, коли кожен учасник розуміє свою роль та відповідальність у групі. Взаємодія та відкритість один до одного допомагають побудувати довіру та сприяють ефективному функціонуванню класу.

Ранкова зустріч є одним із засобів формування взаємин, що сприяють відчуттю спільноти серед її учасників. Роль учителя в цьому процесі полягає у тому, щоб допомагати учням співпрацювати та взаємодіяти, створюючи невимушену та інтерактивну атмосферу. Ранкова зустріч спрямована на співпрацю та взаємне навчання, сприяючи розвитку спільноти в класі [2].

Вміння висловлювати свої думки та ефективно слухати інших є ключовим елементом демократичної культури, і це особливо важливо для дітей. Ранкова зустріч створює можливість для учнів брати участь у групових обговореннях, а вчителям – активно розвивати в них вміння та навички ефективного спілкування. Такі навички, як висловлювання думок чітко та зрозуміло, уважне слухання, вирішення проблем словесним шляхом та пропозиція ідей групі, визначають успіх учнів у класі та сприяють конструктивному взаємодії.

Важливою метою ранкової зустрічі є розвиток цих навичок учнями. Від учнів очікується активний внесок у групову роботу в різних аспектах навчання, соціального взаємодії та вирішення емоційних ситуацій. Ці навички не лише формують особистісний розвиток, а й сприяють успішному навчанню та подоланню конфліктних ситуацій. Ранкова зустріч виступає ідеальним майданчиком для практичного вдосконалення цих навичок у безпечному та підтримуючому середовищі [52].

Практика ранкової зустрічі сприяє переходу маленьких дітей від фокусу на власній особистості до включення інших. Соціальні переваги цього підходу сприяють розвитку емпатії, активного слухання однолітків і вчителів, а також формуванню у дітей розуміння позицій інших людей. Уміння розглядати справу з погляду іншої людини сприяє розбудові толерантності та признанню різниці. Ці соціальні компетентності є важливими для взаємоповаги та

сприяють позитивному спілкуванню в суспільстві. Вони є ключовими навичками для демократії.

Розвиток соціальних навичок відбувається в умовах не ізоляції та нестрогого визначення дій та моделей поведінки. Здатність ефективно спілкуватися, приймати рішення та вирішувати конфлікти має важливе значення для функціонування будь-якої спільноти. Учні мають потребу в спокійному та інклюзивному середовищі, де вони можуть експериментувати, вільно спілкуватися та отримувати задоволення від взаємодії з ровесниками.

Дослідження підтверджують, що ефективні програми з розвитку позитивних рис характеру та соціальних навичок в дітей зменшують ризик негативних явищ у суспільстві, таких як насильство, наркоманія чи тіньова вагітність серед неповнолітніх. Сприятливі моделі поведінки мають потенціал проявлятися комплексно, тому розвиток соціально-емоційних навичок включає в себе ключові аспекти освіти, сприяючи успіху в різних сферах життя [54].

Сучасні дослідження підтверджують, що програми, спрямовані на розвиток соціальних навичок, не лише покращують соціальну взаємодію, але й сприяють підвищенню академічних досягнень. Соціальні навички, як «помічники академічних успіхів», дозволяють вчителям ефективно зосереджуватися на процесі викладання, а не витратити час на утримання порядку та давання директив.

Крім того, ранкова зустріч сприяє розвитку різноманітних навичок, таких як мовлення, слухання, словниковий запас, дослідницькі навички, аналіз та оцінка інформації, спонтанна відповідь на запитання, прийняття викликів від інших та використання вивченої інформації [53].

Повсякденні практики ранкової зустрічі сприяють покращенню відносин між учнями, розвивають навички співпраці, навчають володіти критикою, поважати інших та створювати позитивний класний колектив. Створення позитивної атмосфери в класі базується на взаємній довірі, відчутті спільноти, участі в прийнятті рішень, підтримці від ровесників та справедливості з боку вчителя чи вихователя. Позитивна атмосфера досягається за допомогою таких елементів, як інклюзія, обмін інформацією, піклування, заохочення, участь,

чесність та самовираження.

Навіть якщо ранкова зустріч традиційно не асоціюється з вихованням дітей раннього віку, цей підхід включає в себе виховання демократичних цінностей і практик. Ранкова зустріч розкриває дітям величні ідеї демократії у доступній формі [23].

1. Вчителі та діти приймають внесок кожного з дотриманням рівних стандартів доброзичливості та поваги, незалежно від здібностей, соціальної приналежності чи статі.

2. Учні беруть участь у всіх аспектах зустрічі, обмінюються інформацією, ставлять запитання, коментують, приєднуються до групової роботи та роблять свій внесок у щоденні новини.

3. Діти вчаться ставити запитання, сумніватися та оцінювати ідеї, навіть якщо вони відрізняються від їхніх власних.

4. Різні точки зору розглядаються відкрито під час дискусій, ідеї слухаються й обговорюються з взаємодовірою.

5. Учні стимулюються ділитися своїм досвідом та ідеями.

6. Зустріч включає обговорення різноманітних ідей та інформування про події в класі.

7. Діти встановлюють правила для себе та групи, уважно слухають одне одного та практикують доброзичливість [46].

Методи та прийоми для формування ключових компетентностей під час ранкових зустрічей.

Метод «Крісла автора» відкриває можливість для кожної дитини бути почутою та висловити себе. Це особливий стілець (крісло, подушка, вчительський стілець і так далі), розташований в колі, який відрізняється від інших учнівських сидінь. Перебуваючи в «кріслі автора», учень може ділитися своєю історією та історією своєї родини, розповідати про свої захоплення та уподобання, ділитися новинами зі свого життя, презентувати творчі роботи, малюнки, вироби; виступати як експерт з певної теми, автор власної книги, метеоролог, дослідник, рекламний агент і так далі [42].

Гра «Кульки підбираєш – ідею промовляєш» використовує кульки (тенісні

м'ячки) і може бути використана для обговорення питань, вирішення проблем або висловлення власних ідей, сприяючи поліпшенню навичок аргументації думок. Після представлення певної інформації чи ситуації для обговорення вчитель розсипає кульки по килиму в колі. Можливість висловити свою думку отримує той, хто взяв у руки кульку.

Методика «Навчаючи – вчуся» використовується для того, щоб надати дітям можливість ділитися своїми знаннями з однокласниками, сприяти розвитку пізнавального інтересу та формуванню навичок читання. Для проведення цієї роботи підготовлюються картки із фактами з певної теми. Після ознайомлення з інформацією учні обмінюються нею один з одним, намагаючись запам'ятати якнайбільше.

Методика «Кореспондент» сприяє розвитку допитливості, креативності та ініціативності. Під час цієї діяльності діти рухаються по кімнаті, проводять інтерв'ю однокласникам і в той же час відповідають на питання. Всі відповіді можуть бути зафіксовані на папері, і потім «кореспонденти» розповідають про те, що дізнались.

Методика «Уявляй і фантазуй» спрямована на оцінку проблеми відсторонено від реальності, розвиток творчого мислення та уяви. Учасники використовують картки із малюнками або словами, щоб представити предмет або явище від його імені. Вправа може бути виконана у групах, де діти представляють різні об'єкти [24].

Методика «Острів» використовується для пояснення переваг духовних цінностей перед матеріальними, спрямована на усвідомлення цінностей. Учасники малюють шість островів із підписами, такими як «дружба», «любов», «здоров'я», «родина», «багатство», «успіх». Кожен учень обирає острів із цінностями та пояснює свій вибір.

Методика «Доведи» використовується для тренування активного слухання, аргументації думок, розвитку критичного мислення та зв'язного мовлення. Учасники працюють в парах, отримуючи картки з темами, такими як «Дружба», «Любов», «Здоров'я», «Родина», «Багатство», «Успіх». За допомогою аргументів вони переконують свого партнера в перевазі обраної

теми, а потім міняються партнерами.

Методика «Цікава скринька» спрямована на розвиток творчого мислення, вміння будувати висловлювання та впевнено говорити перед однокласниками, а також на вдосконалення навичок короткого, але переконливого висловлення. Учасники отримують картки з питаннями і, передаючи скриньку по колу, відповідають на запитання, яке виймають.

Методика «Закінчи фразу» застосовується для розвитку мислення, активізації уваги та оперативності. Учасники утримують м'яч і починають речення, після чого передають м'яч іншому учаснику, який повинен закінчити речення. Гра може бути ускладнена, визначивши тему.

«Бліцтурнір» – це ігровий метод, де діти складають запитання, складають їх у шапку, а потім витягують і відповідають на них. Головна мета – розвивати оперативність, логічне мислення та уміння висловлювати свої думки [16].

«Абетковий суп» використовує картки з буквами для створення речень, пов'язаних з певною темою. Цей метод спрямований на розвиток уваги, мислення та усного мовлення, а також на формування навичок групової роботи.

«Добре – погано» використовується для формування природничої та екологічної компетентностей, а також для розвитку критичного мислення. Учні аналізують ситуації та визначають позитивні та негативні аспекти.

«Розбір ситуацій» – це вправа, яка розвиває критичне мислення та вміння аргументовано висловлюватися. Учні розглядають складні ситуації, аналізують їх причини та наслідки, висловлюють свою точку зору.

Ігри та вправи для проведення групових занять. Групові заняття є важливою частиною ранкової зустрічі, сприяючи формуванню єдності у класній спільноті та розвитку різних навичок у дітей. Вони допомагають дітям не лише засвоювати нову інформацію, але і створювати позитивне та стимулююче середовище.

Гри та вправи, проведені на цьому етапі, сприяють розвитку уваги, спостережливості та кмітливості. Крім того, вони допомагають формувати дружбу, стимулюють уяву та фантазію. Грає важливу роль у формуванні демократичних цінностей у спільноті, оскільки всі діти беруть участь у

спільних заходах, де важливо враховувати інтереси кожного [30].

Вчитель повинен мати різноманітні завдання, спрямовані на розвиток мовлення, фізичної координації та спритності, а також на використання здобутих знань. Групові заняття створюють атмосферу доброзичливості та сприяють об'єднанню класу як спільноти, де кожного учня поважають і цінують.

Отже, мета групових занять – це не лише соціальний та фізичний розвиток, але і створення сприятливого середовища для взаємодії та взаєморозуміння серед учнів класу [5].

Спільне – відмінне. Діти розподіляються на два кола – внутрішнє та зовнішнє, кількість учасників однакова в обох колах. Учасники зовнішнього кола говорять своїм партнерам фразу, що розпочинається словами: «Ми схожі тим, що...» (наприклад: ми схожі тим, що живемо на планеті Земля, любимо читати тощо). Учасники внутрішнього кола відповідають: «Ми відрізняємося тим, що...» (наприклад: ми відрізняємося зростом, кольором очей тощо). Потім, під команду ведучого, учасники внутрішнього кола змінюють партнера, і процедура повторюється до того моменту, поки кожен учасник внутрішнього кола не зустрінеться з кожним учасником зовнішнього кола [51].

Я дарую тобі... Перед початком цієї вправи важливо пояснити дітям, як важливі слова можуть впливати на наше життя. Сидячи у колі, діти роблять один одному подарунок у вигляді позитивних емоцій. Наприклад, торкаючись рукою плеча сусіда, вони говорять: «Я дарую тобі посмішку/добрий настрій/впевненість у своїх силах/відчуття своєї унікальності».

У чому ти найкращий. Користуючись скринькою (коробкою), діти витягують аркуші з іменами однокласників та розглядають позитивні риси характеру кожного. Вони називають, у чому ця дитина найкраща, і що можна в неї вивчити або чим можна захопитися.

Я теж! Ця гра ідеально підходить для знайомства в першому класі та підтримання дружби в майбутньому. Діти усвідомлюють, що в них багато спільного, дізнаються, хто з однокласників є їхнім однодумцем. Учитель вибирає одного учня та ставить йому питання. Якщо інші діти мають таку ж

відповідь, вони повинні швидко піднятися та вигукнути: «Я теж!». Приклади питань:

- Яким видом спорту ти займаєшся?
- Яку страву ти найбільше любиш?
- Яку тварину ти хочеш завести вдома?
- Який шкільний предмет ти найбільше любиш?
- Який музичний гурт ти слухаєш?

Що змінилося в моєму однокласникові? Діти розташовуються у дві шеренги, стоячи один напроти одного. Учні мають 30 секунд, щоб запам'ятати одяг, взуття та зачіски своїх однокласників. Потім діти в одній шерензі відвертаються або заплющують очі. Учні з іншої шеренги за цей час змінюють чотири речі у своєму зовнішньому вигляді. Потім діти повинні назвати зміни, які відбулися з їхніми однокласниками напроти. Після цього шеренги міняються ролями [51].

Як змінилося слово? Ця весела гра, кінець якої непередбачуваний. Діти сідають на підлогу в коло. Перший гравець придумує будь-яке слово, наприклад, «пенал». Потім він шепоче це слово на вухо другому гравцеві, який сидить праворуч від нього. Другий гравець повинен придумати інше слово, пов'язане з вихідним, наприклад, «ручка». Другий гравець шепоче це нове слово на вухо наступному гравцеві, і так далі. Усі діти придумують нові слова по черзі, доки ця черга не дійде до останнього гравця в колі. На кінці гри діти дивуються, як змінилося вихідне слово [48].

Класна страва. У цій грі діти стоять у колі та уявляють, що вони готують спільну страву для всього класу. Кожен учень повинен задумати один інгредієнт страви. Коли ведучий озвучує цей інгредієнт, діти повинні стрибнути у «тарілку». Це може бути салат, піца, пиріг, борщ та інше.

Плутанина. У цій грі діти стають у коло та простягають праву руку в напрямку центру кола. Кожен гравець шукає «партнера в рукостисканні». Потім всі учасники простягають ліву руку і знаходять іншого партнера. Завдання полягає у тому, щоб розплутатися та вишикуватися у коло, не роз'єднуючи рук. Заборонено спілкування, що робить завдання ще цікавішим.

Свій серед своїх. У цій грі учитель ділить приміщення навпіл і пропонує школярам швидко зайняти місце праворуч чи ліворуч, в залежності від їхніх уподобань. Потім називає певну об'єднувальну ознаку, і діти повинні швидко перебігти на визначений бік, уникнувши зіткнень один з одним.

Прогулянка зоопарком. У цій грі кожен учень обирає улюблену тварину та показує її за допомогою пантоміми. Після того, як всі жителі зоопарку були відгадані, «клітки відкриваються», і «тварини звільняються». Учасники виконують пантоміму своєї тварини, а також можуть стрибати, бігати тощо. Гра призначена для зняття емоційної напруги та створення позитивного настрою в класі [49].

Дім, білка, катастрофа. Ця гра сприяє позитивним взаєминам в класі та вчить дітей співпрацювати як команду. Учні діляться на групи по троє. Двоє стають «домом», а третя дитина – «білкою». Коли вчитель каже «Білки!», всі «білки» шукають новий «дім». Коли говорить «Дім!», «будинки» швидко змінюються, створюючи нові пари. Команда міняє ролі під командою «Катастрофа!».

Неіснуючий звір. Гра стимулює взаєморозуміння та вчить дітей домовлятися. Учні формують звіра, якого ніколи не існувало, використовуючи різні положення тіла. Вони повинні домовитися про обмеження, наприклад, щодо кількості рук і ніг, і простояти нерухомо. Гра сприяє розвитку командної роботи та толерантності.

Хто де живе?. Вчитель ділить приміщення на море, небо та сушу. Учні рухаються по колу та стають у відповідні зони, коли названа тварина. Гра допомагає вивчати та пам'ятати, де живуть різні види тварин, та розвиває знання про природу.

Настрій. Учні демонструють за допомогою ходи різні настрої, такі як народження, втомленість, страх, акробатика чи виграш у лотерею. Гра сприяє виявленню та вираженню емоцій, а також сприяє підняттю настрою в класі [5].

Отже, ранкова зустріч розглядається як педагогічна технологія, яка ідеально відповідає психолого-педагогічним особливостям молодших школярів та їх соціальному розвитку в умовах початку шкільного життя. Вона виконує

комплекс функцій, таких як формування життєвого оптимізму, здоров'язбережувальна, адаптація до шкільного життя, позитивне сприйняття нового соціального статусу та ролі, формування інтересу до навчальної діяльності, набуття соціальної ідентичності з класним колективом, соціально-психологічна адаптація, розвиток системи комунікативних умінь, формування емоційного та соціального інтелекту, а також функцію діагностики.

Висновки з першого розділу

Соціальна компетентність – це складне інтегральне особистісне утворення, що складається з різних компонентів і елементів, завдяки яким людина отримує можливість об'єктивно оцінювати комунікативну ситуацію, грамотно аргументувати свою позицію, а також застосовувати адекватний спосіб поведінки в ситуаціях взаємодії, що складаються.

Структуру соціальної компетентності становлять набір таких знань, умінь та навичок, які необхідні особистості у процесі її соціальної діяльності. Критеріями сформованості у молодшого школяра соціальної компетентності є:

- вміння взаємодіяти з оточуючими людьми;
- вміння знаходити конструктивні рішення у разі виникнення конфліктних ситуацій у класному колективі;
- знання правил і норм поведінки у суспільстві.

Ранкова зустріч є ефективною педагогічною технологією, що ідеально враховує особливості психологічного та педагогічного розвитку молодших школярів під час їхнього початкового вступу до шкільного життя. Ця методика виконує різноманітні функції, такі як стимулювання позитивного ставлення, сприяння здоров'ю, адаптація до навчального процесу, позитивне сприйняття нового соціального статусу та ролі учня, розвиток інтересу до навчання, формування соціальної ідентичності в класному колективі, соціально-психологічна адаптація, розвиток комунікативних вмінь, формування емоційного та соціального інтелекту, а також функція діагностики.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ

2.1. Педагогічний аналіз рівнів соціальної компетентності молодших школярів

Проведення дослідження на тему «Ранкові зустрічі як педагогічна технологія формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти» передбачало реалізацію *трьох етапів*: пошуково-аналітичного, дослідно-експериментального та контрольньо-узагальнювального.

1. *Пошуково-аналітичний етап* (вересень-листопад грудень 2022 р). передбачав теоретичне вивчення теми, а саме вивчення існуючих основних концепцій вивчення соціальної компетентності, механізми її формування, специфіку її розвитку в молодшому шкільному віці тощо.

2. *Дослідно-експериментальний етап* (січень – жовтень 2023 р.). Реалізація другого етапу дослідження передбачала проведення експериментальної роботи, а саме проведення констатувального експерименту (з метою збору інформації про актуальний рівень розвитку соціальної компетентності у молодших школярів) та формувального експерименту (за допомогою реалізації програми розвитку феномену, що вивчається).

3. *Контрольно-узагальнювальний етап* (листопад – грудень 2023 р.). Робота на даному етапі передбачає зіставлення результатів дослідження до та після проведення експерименту.

Для реалізації вище зазначених етапів необхідно застосувати такі методи дослідження:

1. Теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, цілепокладання, моделювання).

2. Емпіричні (констатувальний експеримент, формувальний експеримент, тестування).

3. Математико-статистичний (аналіз якісних та кількісних показників).

Для реалізації дослідно-експериментального етапу нам потрібно буде застосувати такі *методики*:

– Опитувальник «Мій клас» спрямований на виявлення ступеня задоволеності шкільним життям, ступінь конфліктності у класі та його згуртованості. Методика включає 15 питань, на які потрібно відповісти «так» або «ні». За час проведення методика займає 10-15 хвилин (Додаток А).

– «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» має на меті виявити у молодших школярів сформованість комунікації як спілкування. Методика включає 10 питань, на які потрібно відповісти «так», «не завжди» чи «ні». За час проведення методика займає 10-15 хвилин (Додаток А).

– Соціометрія застосовується з метою оцінки міжособистісних емоційних зв'язків групи, т. е. взаємних симпатій між членами групи. Перед початком опитування – інструктаж групи, що тестується. У процесі слід пояснити мету дослідження, підкреслити важливість її результатів для групи, показати, як потрібно виконувати завдання, гарантувати збереження таємниці відповідей. Для проведення методики знадобиться спеціально оформлений бланк, на якому розміщено 3 питання, на які піддослідні повинні написати 5 своїх однокласників відповідно до поставленого питання. За часом методика може зайняти 15-20 хвилин (повний опис методики наведено в Додатку А).

Дослідження було проведено на базі Гімназії в с. Михайлівці Рудківської міської ради Самбірського району Львівської області.

У діагностиці брав участь 4 «А» клас у кількості 19 осіб.

Колектив існує з вересня 2023 року, на момент проведення діагностики (жовтень 2023 року) він не є згуртованим, при цьому взаємини серед дітей характеризуються як благополучні. Клас поділено на підгрупи. У класі є формальний лідер та 2 учні є неформальними лідерами, у класі спостерігається наявність знедолених та ізольованих учнів, також є учні, які у деяких ситуаціях віддаляються від колективу.

Серед учнів є 6 осіб, для яких характерна швидка стомлюваність та низька

працездатність на заняттях, запальність та емоційність. Також є учні, яких можна охарактеризувати як тихих і скромних, але при цьому вони вимогливі до себе та оточуючих.

У спілкуванні з дітьми класний керівник використовує авторитарний стиль спілкування. Клас є недисциплінованим, вони з труднощами зосереджуються на навчальних заняттях, а до кінця навчального дня стають неуважними, постійно відволікаються.

При розмові з класним керівником було виявлено, що в класі багато людей виявляють високий рівень тривожності, мають складнощі із встановленням контактів один з одним, схильні до створення конфліктних ситуацій, що й підтвердили проведені методики.

Результати за методикою «Мій клас» за шкалою задоволеність шкільним життям відображено на рис. 2.1.

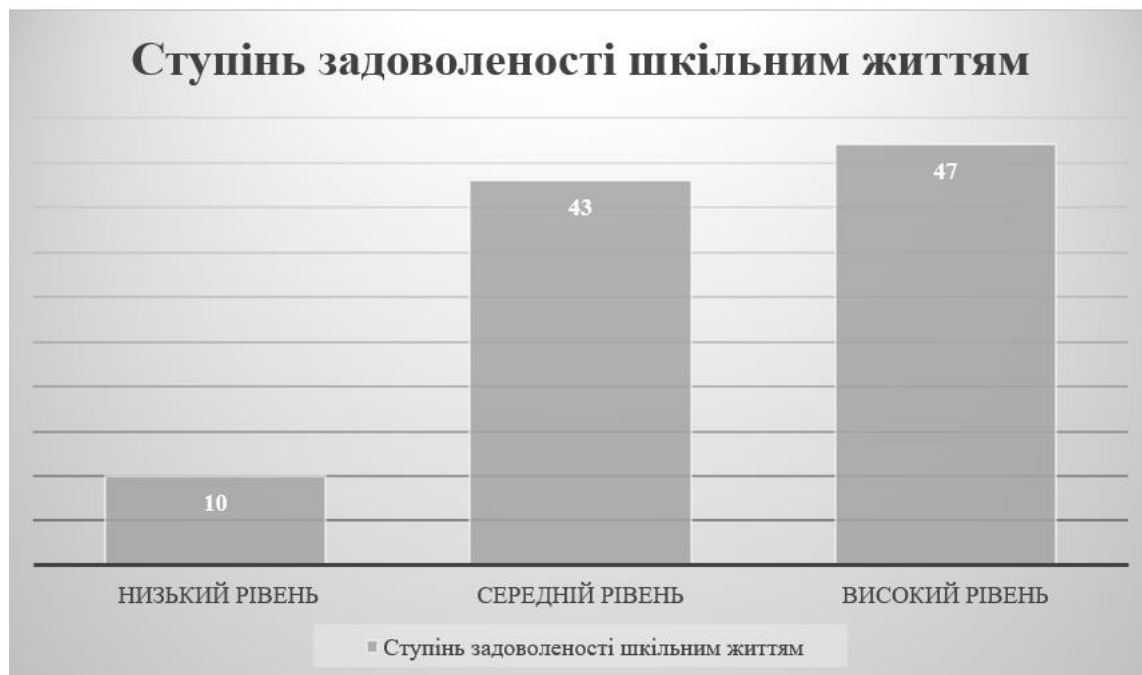

Рис. 2.1. Результати діагностики ступеня задоволеністю шкільним життям молодших школярів за методикою «Мій клас»

Отримані дані свідчать про те, що 47% (9 осіб) мають високий рівень задоволеності шкільним життям. Для цих учнів характерним є позитивне ставлення до освітнього процесу в цілому, тобто вони з бажанням виконують домашні завдання, із задоволенням відвідують школу, а також позитивно

ставляться до свого класу. Для 43% (8 осіб) характерний низький ступінь задоволеністю шкільним життям. У відповідях таких учнів зазвичай відображається позитивне ставлення до класу. Учні, які мають низький ступінь задоволеністю шкільним життям 10% (2 особи), відповідаючи на питання методики вказують на те, що в класі їм вчитися не подобається, а також зазначають, що є діти, які не люблять свій клас.

Результати за другою шкалою методики – ступінь конфліктності у класі представлені малюнку 2.2.

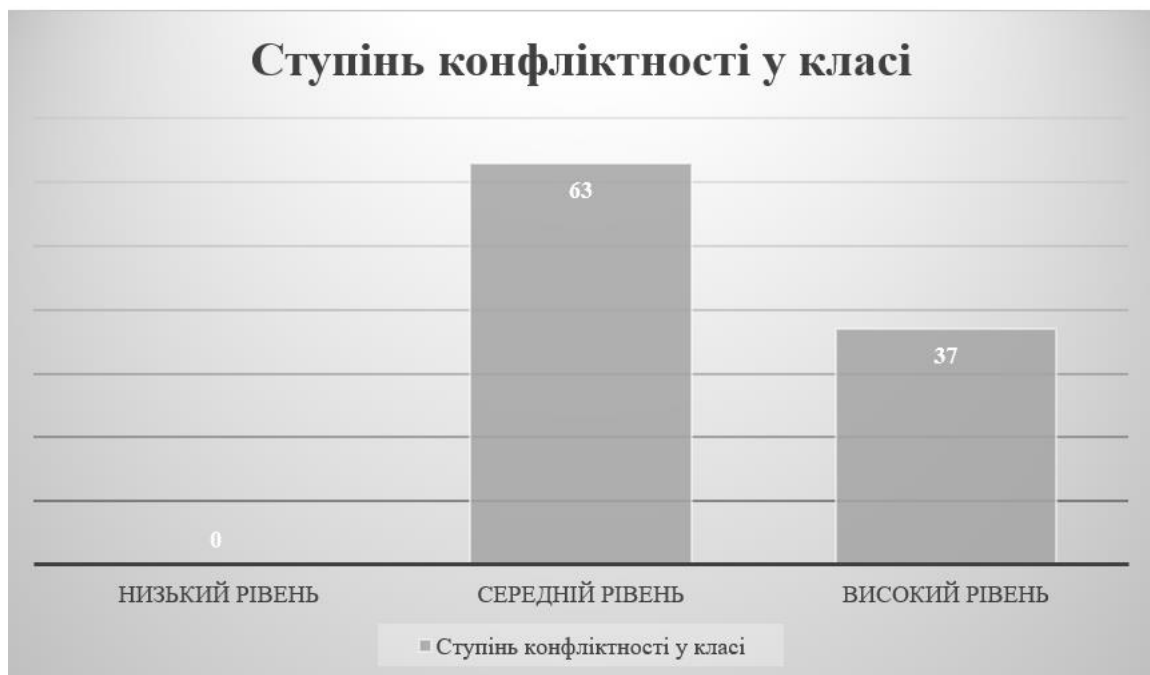

Рис. 2.2. Результати діагностики ступеня конфліктності у класі молодших школярів за методикою «Мій клас»

Згідно з отриманими даними в класі є як вербальна, так і фізична агресія. У 37% (7 осіб) діагностується високий рівень конфліктності. Відповідаючи на запитання методики дані учні зазначають, що їхні однокласники завжди прагнуть наполягти на своєму, є бійки, а також відбувається багато сварок. Більше половини класу мають середній рівень конфліктності – 67% (12 людина). Відповіді цих учнів найчастіше торкаються аспекту, що стосується сварок між однокласниками, а також вказують на те, що в класі є діти, які люблять битися.

Результати за останньою шкалою методики – ступінь згуртованості класу

представлені малюнку 5

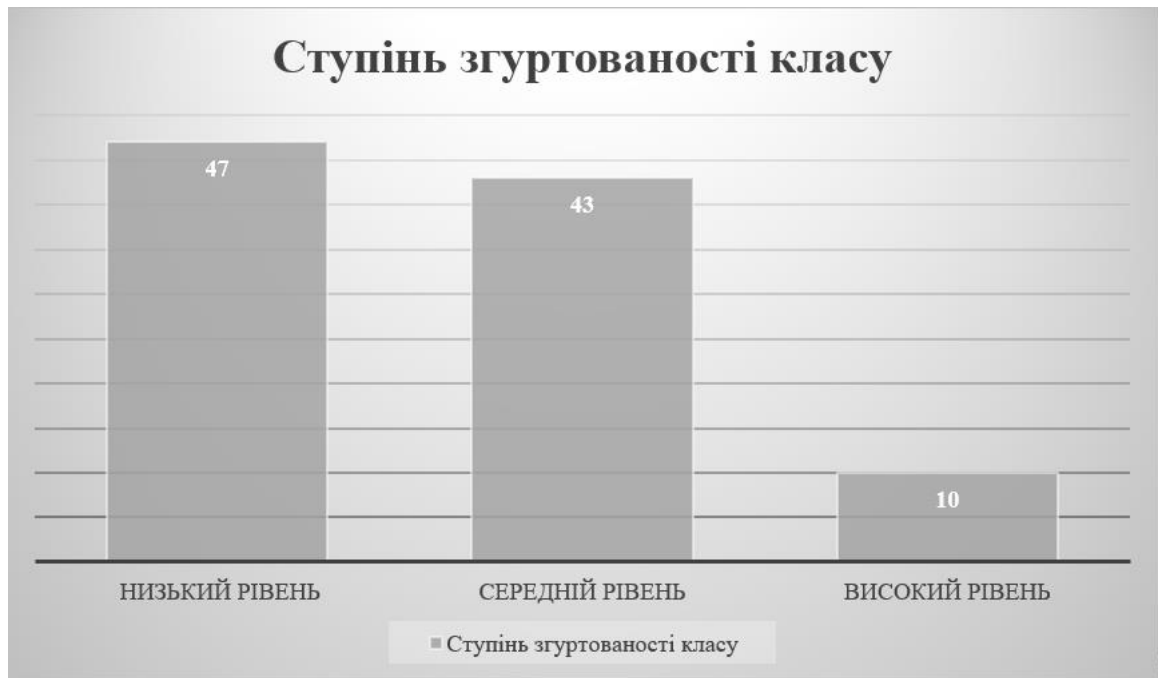

Рис. 2.3. Результати діагностики ступеня згуртованості класу молодших школярів за методикою «Мій клас»

Аналіз отриманих результатів дослідження показує, що у класі переважає кількість учнів які мають низьким ступенем згуртованості класу, саме 47% (9 учнів). Для цих дітей характерні такі негативні відповіді на такі твердження як «У нашому класі кожен учень – мій друг», «Діти у нашому класі люблять один одного» та «З деякими дітьми в нашому класі я не дружу». 43% (8 осіб) мають середній ступінь згуртованості класу. Як правило, у відповіді на питання методики вони говорять про те, що учні в нашому класі друзі і тільки 10% (2 особи) мають високий рівень згуртованості класу.

Результати за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» представлені на малюнку 2.4.

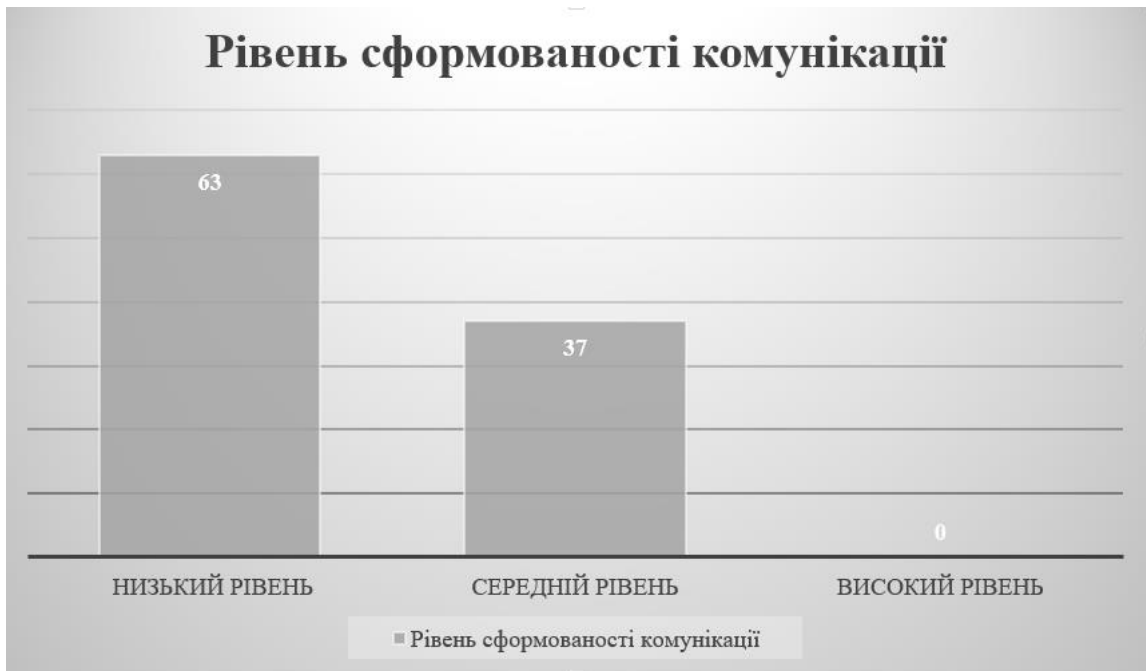

Рис. 2.4. Результати діагностики за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів»

Аналіз результатів показав, що 63% (12 осіб) мають низький рівень сформованості комунікації як спілкування. Ця група учнів неспроможна відстоювати свою думку, вони намагаються не брати участь у заходах, де необхідно співпрацювати з іншими людьми. Як правило, ті, хто володіє низьким рівнем, невпевнено почуваються в колективі і не готові прийти на допомогу до однокласників.

Для 37% (7 учнів), які мають середній рівень сформованості комунікації як спілкування, характерне відстоювання своєї позиції, але у певних ситуаціях. Діти мають організаторські здібності, але прагнуть демонструвати стриманість. На допомогу однокласникам приходять лише в тому випадку, якщо їхній співрозмовник впевнено почувається в колективі.

Учнів, які мають високий рівень сформованості комунікації як спілкування, у класі не виявлено.

За результатами діагностики за методикою «Соціометрія» (Дж. Морено) було отримано дані, представлені рисунку 2.5.

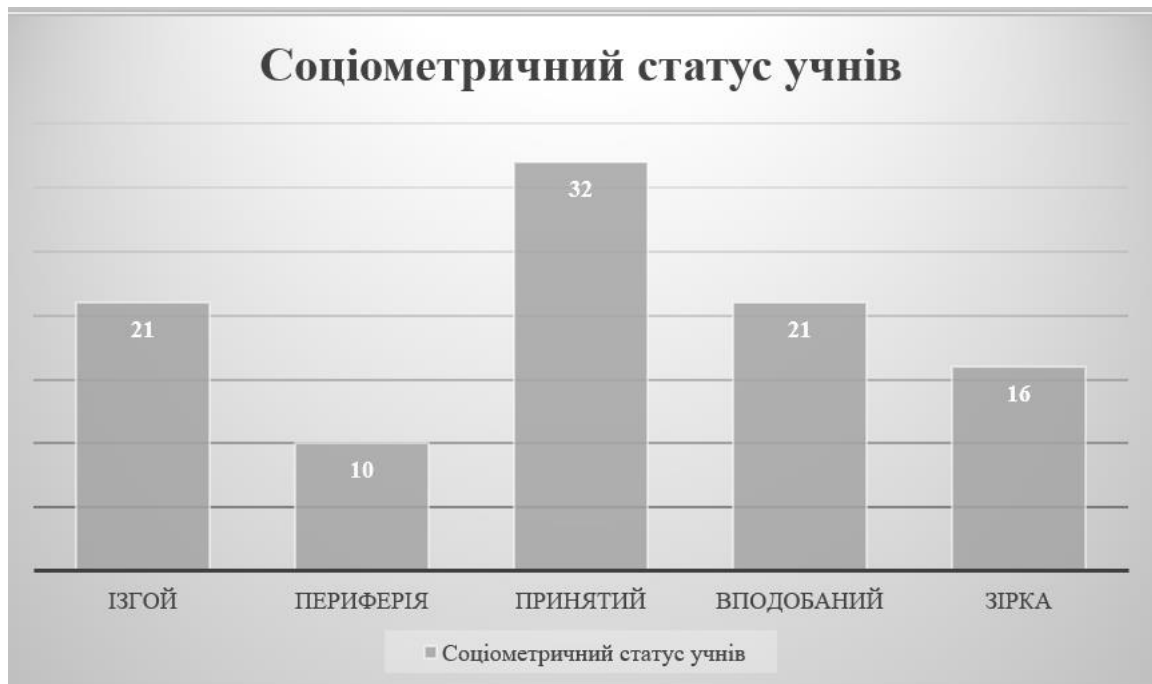

Рис. 2.5. Результати діагностики за методикою «Соціометрія» (Дж.Морено)

За графіком ми бачимо, що учнів, які мають соціометричний статус «Ізгою» 21% (4 особи). Діти, які мають цей соціометричний статус, активно і відкрито відкидаються однокласниками, користуються ворожістю, часто бувають об'єктами глузувань, групової агресії та булінгу.

За результатами діагностики виявили, що 10% (2 особи) мають соціометричний статус «Периферія». Дані учні, зазвичай, непомітні у класі, не викликають ні симпатії, ні антипатії, інакше кажучи «невидимки».

Більшість учнів класу 32% (6 осіб) мають соціометричний статус «Прийняті». Ці діти мають стабільне коло спілкування у класі, значним авторитетом не користуються, але й не відкидаються.

Соціометричний статус «Вподобані» мають 21% (4 особи). Учні, які входять до цієї групи користуються суперечливими ставленням у класі: можуть бути «зірками» однієї його частини та нелюбимі іншою. «Вподобані» більш схильні до застосування фізичної сили для захисту своїх інтересів, але зазвичай вони не виявляють ворожості до оточуючих. Вони рідко відчувають докори совісті. Вони інтерпретують значні події як наслідок дії зовнішніх сил.

За результатами діагностики було виявлено, що 16% (3 особи) мають соціометричний статус «Зірка». Цей показник емоційної привабливості

людини, хорошого ставлення щодо неї з боку товаришів. Дитина може стати соціометричною «зіркою», тому що красива або пригощає цукерками, а не через особистісні якості. Часто вони улюблені більшістю і здатні вести за собою.

Таким чином, в результаті аналізу результатів констатувального експерименту, було виявлено, що за опитувальником «Мій клас» переважним показником за ступенем задоволеності становить 47% (9 осіб) – це означає, що учні сприятливо ставляться до класного колективу, отже, з бажанням відвідують уроки та загалом мають позитивне ставлення до школи. Виявлено, що 63% (12 осіб) мають середній ступінь конфліктності, що означає, що в класі присутня як вербальна, так і фізична агресія, проте за необхідного психолого-педагогічного супроводу вона перебуватиме в межах норми. Показники згуртованості класу вказують, що менше половини піддослідних 43% (8 людина) характеризують свій клас як незгуртований колектив.

Згідно з даними за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» було виявлено, що 63% (12 осіб) мають низький рівень сформованості комунікації як спілкування. Це свідчить, що діти готові відстоювати свою думку перед однолітками, уникають участі у організації товаришами різних ігор і заходів, тобто вони невпевнено почуваються у колективі.

Дані результати підтверджують і результати соціометричного дослідження трохи менше половини класу 31% (6 осіб) представляють групу неприйнятих у колективі (ізгої, амбівалентність та периферія).

З вище викладених даних, ми робимо висновок про те, що у класі необхідно реалізувати програму розвитку соціальної компетентності в молодших школярів під час ранкових зустрічей. Яка дозволить: розвинути здатність конструктивної взаємодії один з одним, сформувати вміння дотримуватися правил, прийняті групи, сформувати здатність приймати відповідальність і контролювати свої вчинки, розвинути навички вміння ефективно вирішувати конфлікти.

2.2.Методика організації ранкових зустрічей для формування соціальної компетентності молодших школярів

Актуальність запропонованої програми ранкових зустрічей полягає в тому, що вона спрямована на формування здатності розуміти, приймати і виконувати норми і правила, встановлені в соціумі. Набуті в процесі реалізації програми ранкових зустрічей вміння сприятимуть тому, що молодші школярі набудуть досвіду продуктивної соціальної взаємодії з людьми, які їх оточують.

Становлення соціальної компетентності у молодшого школяра відбувається у вигляді взаємодії з однолітками і дорослими, у якого відбувається засвоєння загальнолюдського досвіду, формуються переконання, цінностей та ідеалів, відбувається становлення самосвідомості.

Оскільки у дітей молодшого шкільного віку відбувається активне набуття навичок спілкування та продуктивної взаємодії, але досить часто вони мають складнощі при встановленні контактів, виникла необхідність розробки програми розвитку соціальної компетентності під час ранкових зустрічей у молодших школярів.

Мета програми ранкових зустрічей: актуалізація, формування та розвиток у молодших школярів знань, умінь та навичок, що сприяють розвитку соціальної компетентності.

Завдання ранкових зустрічей:

1. Формувати уявлення про особливості особистості.
2. Розвивати навички продуктивного спілкування у різних життєвих ситуаціях.
3. Розвивати вміння співпрацювати один з одним.

Програма розвитку соціальної компетентності під час ранкових зустрічей у молодших школярів розроблена з урахуванням наступних *принципів*:

- принцип системності та послідовності;
- принцип доступності (поставлений матеріал повинен відповідати актуальному розвитку учнів);
- принцип діяльності (формування особистості учня відбувається лише у

процесі своєї діяльності, яке передбачає «відкриття» їм нового знання);

– принцип повтору (повторення з поступовим ускладненням, що передбачає успішне засвоєння та закріплення необхідних навичок взаємодії).

Форма реалізації програми: групова.

У програмі використовуються такі *методи*: бесіда, дискусія, казкотерапія, мульттерапія та арт-терапія.

Кожне заняття складається з 3 частин:

1. Вступна частина (включає вітання, вправу на активізацію розумової діяльності учнів для продуктивної роботи під час заняття, а також відбувається повідомлення теми).

2. Основна частина (включає себе набір вправ, необхідний вирішення завдань заняття).

3. Заключний етап (включає рефлексію заняття).

У результаті реалізації програми розвитку соціальної компетентності у молодших школярів учні повинні:

- розвинути здатність конструктивної взаємодії один з одним;
- сформувані вміння дотримуватись правил, прийнятих у групі;
- сформувані здатність приймати відповідальність і контролювати свої вчинки;

- розвинути навички вміння ефективно вирішувати конфлікти.

Тривалість одного заняття – 25 хвилин. Чисельність групи – 19 осіб.

Нижче наведено короткий зміст занять.

Заняття 1. «Я – першокласник»

Мета заняття: створити атмосферу співробітництва, взаєморозуміння та психологічної безпеки.

1. Вправа «Моє ім'я». Мета: привітання кожного учасника заняття, підкреслення індивідуальності кожного, хто навчається.

2. Вправа «Ті, хто ...». Мета: знаходження подібності між учнями, сприяння створенню позитивних емоційних установок на довірче спілкування.

3. Вправа «Малюємо не домовляючись». Ціль: розвивати навички

взаємодії.

4. Розмова на тему «Як змінюється людина». Мета: привернення уваги учнів до змін у процесі дорослішання.

Заняття 2. «Навіщо людині спілкування?»

Мета заняття: розвивати соціальну компетентність учнів у вигляді виведення основних способів спілкування.

1. Бесіда за темою «Навіщо людині спілкування?». Ціль: розширити уявлення учнів про поняття «спілкування».

2. Вправа «Доскажи історію». Мета: розвиток уміння слухати іншу людину.

3. Вправа «Вибір якостей». Мета: формування в учнів вміння чітко висловлювати свою думку.

4. Гра «Інопланетяни». Мета: розвиток у навичок, що навчаються, невербального спілкування.

Заняття 3. «Навіщо бути чемним?»

Ціль: розвиток подання о тому, що необхідно спілкуватися ввічливо з однолітками та дорослими.

1. Вправа «Ввічливо/неввічливо». Мета: визначити, чи володіють знаннями про ввічливі та неввічливі вчинки.

2. Вправа «Добрі слова». Мета: актуалізувати знання про ввічливі слова для різних життєвих ситуацій.

3. Робота з казкою: «Хто дурніший?». Мета: розвивати вміння логічно мислити та аналізувати вчинки, здійснені іншими людьми.

Заняття 4. «Позитивні та негативні якості людей»

Мета: закріпити знання учнів про позитивні та негативні якості людини.

1. Вправа «Я знаю п'ять добрих якостей». Мета: навчити учнів визначати власні переваги та переваги інших людей.

2. Вправа «Якість у подарунок». Мета: розвиток навичок спілкування групи однолітків і способів взаєморозуміння.

3. Робота з казкою «Рукавички». Мета: показати учням, що у кожного є свої таланти та здібності, які роблять нас особливими та несхожими на інших.

Заняття 5. «Поговоримо про конфлікти»

Ціль: сприяти розвитку в учнів поважного ставлення до оточуючих людей.

1. Вправа «Сніжинка». Ціль: продемонструвати, що всі люди різні.
2. Перегляд мультфільму «Конфлікт». Ціль: познайомити учнів із поняттям «конфлікт».
3. Вправа «Алфавіт емоцій». Ціль: актуалізувати знання про емоції та почуття людини.
4. «Вправа «Малюнок удвох». Мета: розвиток комунікативних здібностей учнів.
5. Перегляд мультфільму «Просто так». Ціль: проаналізувати мотиви вчинків оточуючих людей.

Заняття 6. «Правила спілкування з людьми»

Мета заняття: розвиток комунікативних навичок учнів.

1. Вправа «Розігрування ситуацій». Ціль: сприяти подолання бар'єрів у міжособистісних відносинах.
2. Виконання проєкту на тему: «Правила спілкування з людьми». Ціль: згуртування класного колективу.

Заняття 7. «Давайте говорити один одному компліменти» Мета: формувати вміння використовувати компліменти.

1. Бесіда за темою: «Що таке комплімент?». Ціль: розширити уявлення учнів про поняття «комплімент».
2. Аналіз мультфільму «Дзеркальце». Ціль: формувати в учнів уявлення про різницю компліментів та лестощів.
3. Вправа «Конкурс компліментів». Ціль: розвивати навички взаємодії з однокласниками.

Заняття 8. «Добро і зло» Мета: актуалізувати знання учнів про поняття «добро» та «зло».

1. Розмова на тему: «Кого ми називаємо добра людиною?». Мета: сформувати уявлення учнів про доброту.
2. Вправа «Комплімент для казкового героя». Мета: розвивати в учнів навички конструктивної взаємодії з людьми.

3. Розмова на тему: «Кого ми називаємо злою людиною?». Мета: сформувати уявлення учнів про зло і злу людину.

4. Вправа «Лялька». Мета: продемонструвати який вплив мають на людину деструктивні форми поведінки оточуючих людей.

Заняття 9. Що таке воля?

Мета: сформувати в учнів розуміння, що необхідно тренувати силу волі подолання труднощів у процесі спілкування.

1. Вправа «Популярні відмовки». Ціль: розвивати самосвідомість учнів.

2. Вправа «Вихід». Мета: розвивати в учнів здібності відповідати за скоєні вчинки.

3. Вправа «Щит». Ціль: зняття напруги і бар'єрів у взаємодії.

4. Гра: «Що зникло?». Ціль: розвиток самоконтролю у учнів.

Заняття 10. «Як впливають на мене зміни»

Ціль: допомогти учням усвідомити процес дорослішання.

1. Вправа «Випробування сили волі». Мета: розвивати самоконтроль у учнів.

2. Вправа «Хто Я?». Мета: розвивати самосвідомість учнів.

3. Вправа «Випробування сили розуму». Ціль: сприяти подолання бар'єрів у міжособистісних відносинах.

4. Робота з казкою: «Країна дитинства». Мета: розвивати самосвідомість учнів.

Таким чином, програма розвитку соціальної компетентності у молодших школярів складається з 10 ранкових занять. Програма спрямована на досягнення наступних результатів: розвинути здатність конструктивної взаємодії один з одним, сформувати вміння дотримуватись правил, прийняті групи, сформувати здатність приймати відповідальність і контролювати свої вчинки, розвинути навички вміння ефективно вирішувати конфлікти.

2.3. Порівняльна характеристика рівнів соціальної компетентності молодших школярів після проведення формувального експерименту

Реалізувавши програму розвитку соціальної компетентності у молодших школярів у 1 «А» класі Гімназії в с. Михайлівці Рудківської міської ради Самбірського району Львівської області, було проведено повторну діагностику за аналогічними методиками.

Зіставлення отриманих результатів за методикою «Мій клас» за шкалою задоволеність шкільним життям відображено рис. 2.6.

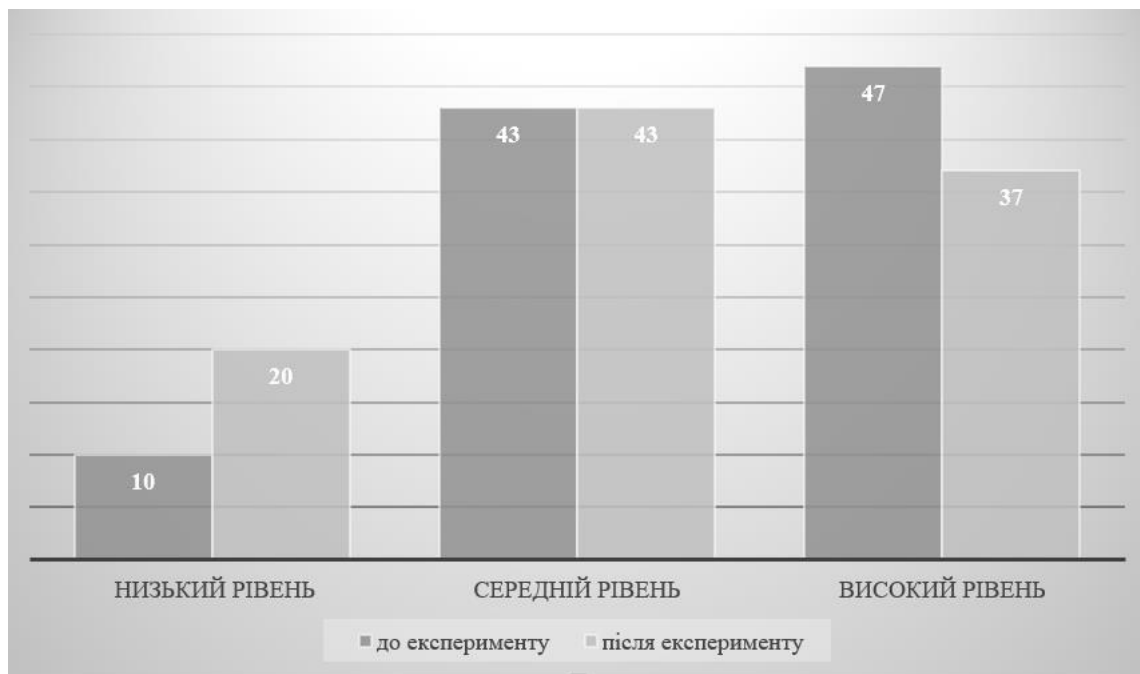

Рисунок 2.6. Результати діагностики ступеня задоволеністю шкільним життям молодших школярів за методикою «Мій клас» до та після експерименту

Згідно з отриманими даними ми бачимо, що в результаті повторної діагностики дані знизилися, тількисть учнів з низьким ступенем задоволеністю шкільним життям збільшилася на 10% (2 особи), кількість молодших школярів, які мали високий ступінь – зменшилася на 10% (2 особи).

Середній рівень задоволеністю шкільним життям залишився незмінним. Отримані результати свідчать про те, що загалом ставлення до класного

колективу у четверокласників позитивне, проте збільшилася кількість негативних відповідей на твердження, «Діти нашого класу із задоволенням ходять до школи», можливо, що відповіді зумовлені тим, що повторна діагностика проводилася перед початком весняних канікул.

Результати за другою шкалою методики – ступінь конфліктності у класі представлені рис. 2.7.

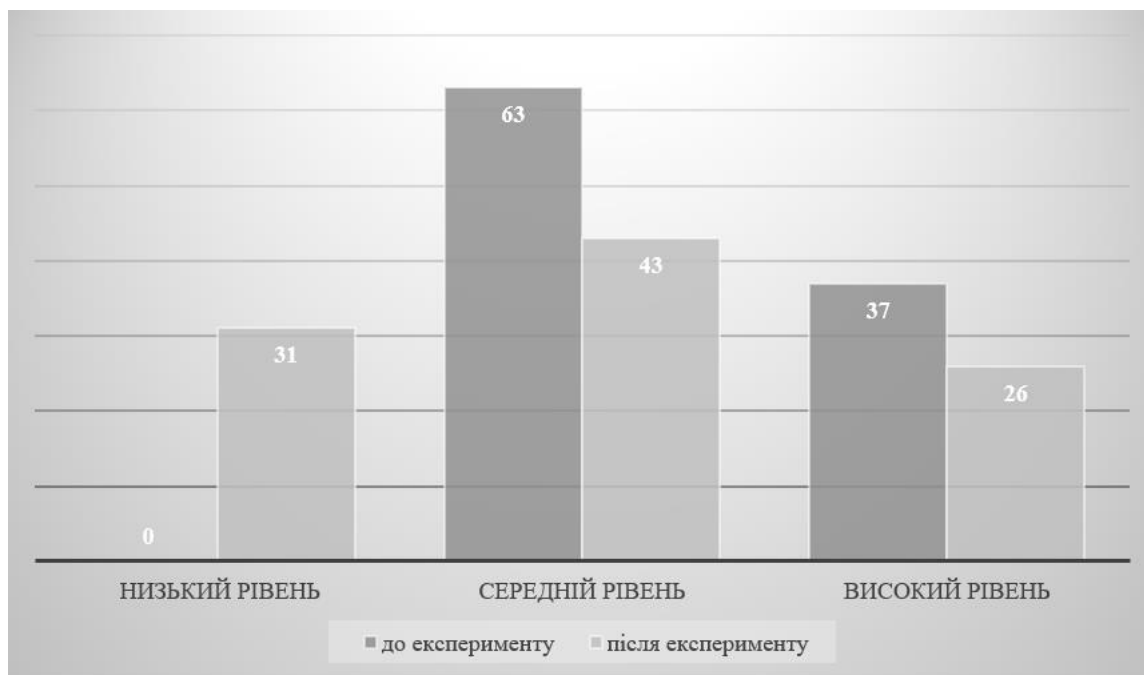

Рис. 2.7. Результати діагностики ступеня конфліктності у класі молодших школярів за методикою «Мій клас» (Ю. З. Гільбух) до та після експерименту

Ми бачимо, що ступінь конфліктності в учнів змінилася в позитивній динаміці, а саме на 31% (6 осіб) збільшилася кількість учнів з низьким ступенем конфліктності, на 20% (4 особи) поменшало учнів із середнім ступенем і на 10% (2 особи)) знизилася кількість учнів із високим рівнем конфліктності. За результатами аналізу відповідей першокласників було виявлено, що зменшилася кількість позитивних відповідей на твердження «Окремі учні завжди прагнуть наполягти на своєму» та «Діти у нашому класі багато сваряться».

Результати за останньою шкалою методики – ступінь згуртованості класу представлені рис. 2.8.

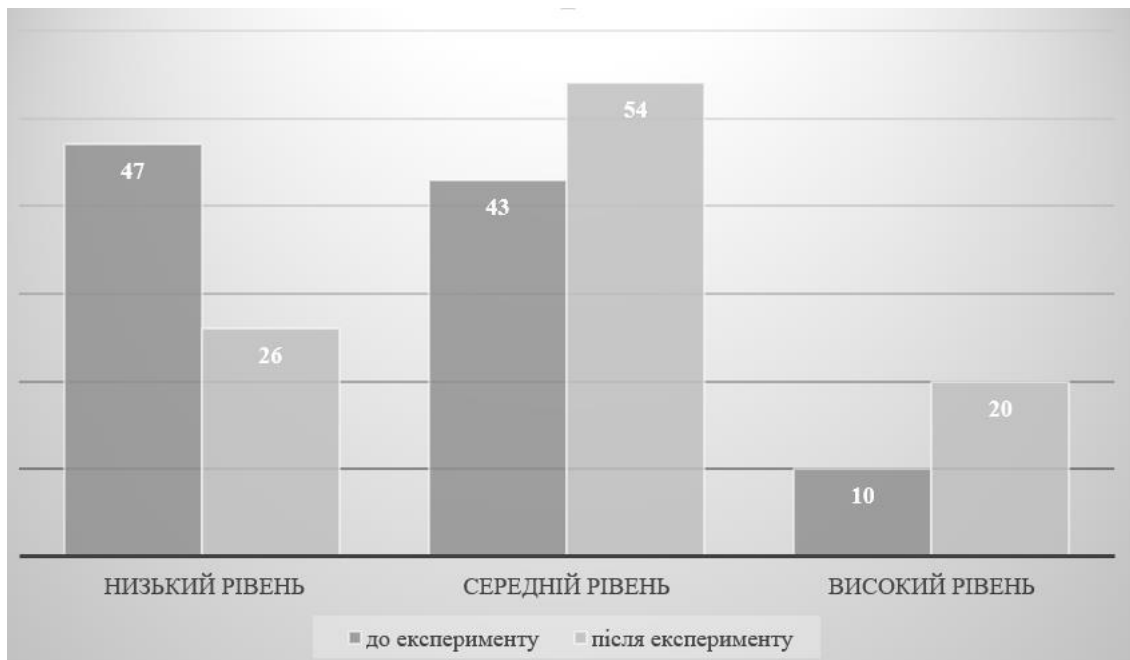

Рис. 2.8. Результати діагностики ступеня згуртованості класу молодших школярів за методикою «Мій клас» до та після експерименту

Аналіз отриманих результатів дослідження показує, що відбулася зміна ступеня згуртованості класу. Насамперед це виявляється у тому, що на 20% (4 людини) знизилась кількість учнів із показником низька згуртованість класу, своєю чергою на 10% (2 людини) збільшилася кількість учнів із середнім і високим ступенем згуртованості. Позитивна динаміка простежується у відповіді на такі твердження «Всі учні нашого класу добре відносяться один до одного», «Діти у нашому класі люблять одне одного».

Таким чином, аналіз результатів за методикою «Мій клас» показав, що після реалізації програми розвитку соціальної компетентності у молодших школярів під час ранкових зустрічей відбулися якісні та кількісні зміни у структурі ставлення до свого класу. Зокрема значні зміни відбулися у показниках ступінь згуртованості та ступінь конфліктності у класі.

Результати за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» до і після реалізації експерименту представлені рис. 2.9.

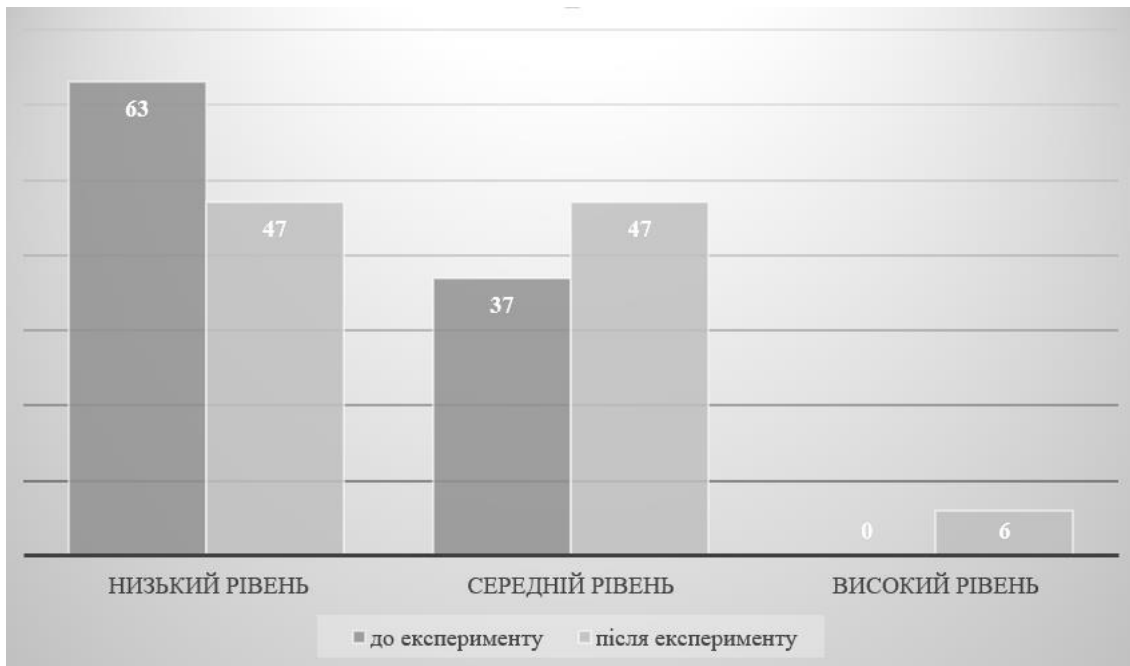

Рисунок 2.9. Результати діагностики за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» до та після експерименту

Після реалізації програми розвитку соціальної компетентності під час ранкових зустрічей у молодших школярів на 6% (1 особа) збільшилася кількість учнів із високим рівнем сформованості комунікації як спілкування. Аналіз результатів показав, що у 15% (3 осіб), навпаки, показники стали нижчими, при цьому 32% (6 осіб) після реалізації програми підвищили рівень з низького до середнього. Дані зміни у першокласників виявляються в тому, що вони готові брати активну участь у групових завданнях, аргументовано відстоювати свою точку зору, а також вони стали впевненіше почуватися в класному колективі.

Таким чином, за результатами методики «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» можна припустити, що проведення занять із розвитку соціальної компетентності у молодших школярів під час ранкових зустрічей сприяли формуванню комунікації як спілкування молодших школярів.

За результатами повторної діагностики за методикою «Соціометрія» було отримано результати, представлені на рис. 2.10.

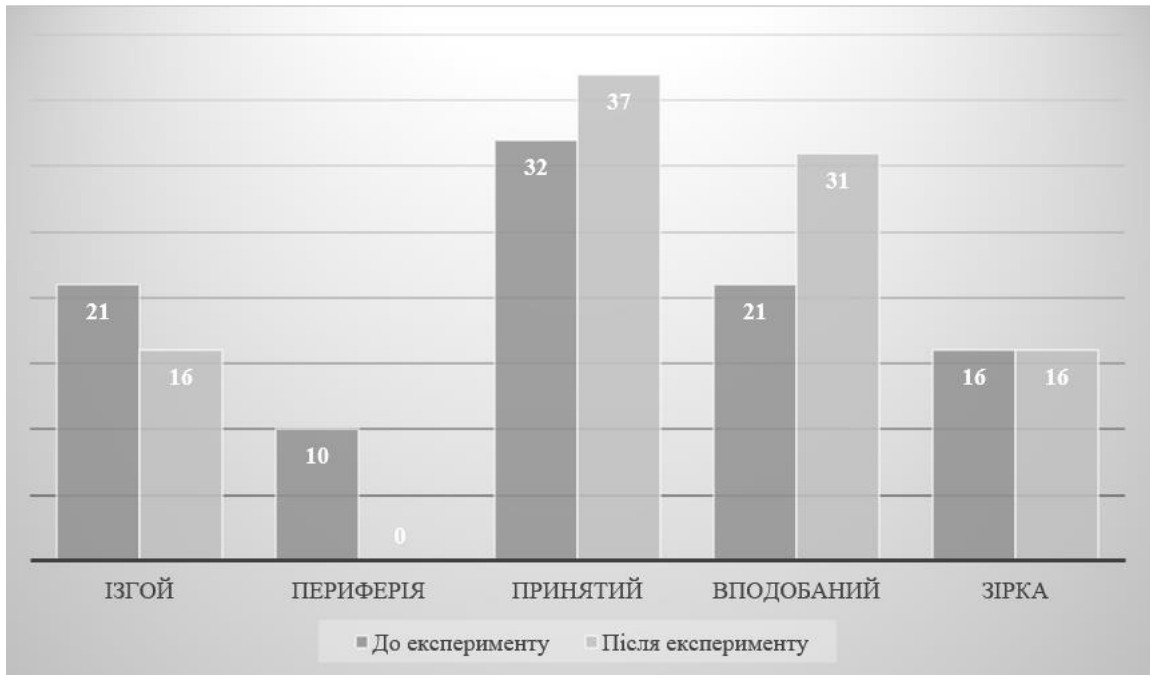

Рис. 2.10. Результати діагностики за методикою «Соціометрія» (Дж. Морено) до та після експерименту

За графіком бачимо, що учнів, які мають соціометричний статус «Ізгою» стало менше на 5% (1 людина). Учні, які становили групу ризику, тобто були периферією при повторній діагностиці виявлено не було, крім того збільшилася кількість першокласників у групі «Прийнятий» на 5% (1 людина), також збільшення кількості піддослідних відбулося в групі «Вподобаний» – їх побільшало на 10% (2 людини). Кількість «Зірок» залишилася незмінною, проте, проаналізувавши табличні дані, ми побачили, що зміни відбулися всередині цієї соціометричної групи.

Таким чином, після проведення програми розвитку соціальної компетентності під час ранкових зустрічей у молодших школярів багато учнів змінили свій соціометричний статус. Цьому процесу сприяло те, до програми були включені вправи, які дозволяють групі згуртуватися, навчають слухати і чути один одного, а також знаходити конструктивний вихід із конфліктних ситуацій, що склалися.

За опитувальником «Мій клас», який дозволяє діагностувати задоволеність шкільним життям, захищеність членів колективу та ступінь взаєморозуміння ми виявили, що переважним показником за рівнем задоволеності після реалізації

програми становить 43% (8 осіб). Отриманий результат свідчить, що учні сприятливо відносяться до класного колективу, отже, з бажанням відвідують уроки і мають позитивне ставлення до школи. Після реалізації програми у класі відбулося зниження кількості учнів, які мають високий або середній ступінь конфліктності, а також у 31% (6 осіб) виявлено низький ступінь. Це означає, що у класі знизився прояв вербальної і фізичної агресії. Показники згуртованості класу вказують, що 54% (10 осіб) після реалізації програми почали характеризувати свій клас як згуртований колектив і вказують на те, що однокласники стали краще відноситись один до одного.

Згідно з результатами повторної діагностики за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» ми виявили, що 47% (9 осіб) мають середній рівень сформованості комунікації як спілкування. Після реалізації програми учні стали впевненіше відстоювати свою думку перед однолітками, прагнуть брати участь у організації товаришами різних ігор та заходів, тобто вони стали почуватися у колективі впевненіше.

Дані результати підтверджують результати соціометричного дослідження, оскільки після реалізації експериментальної програми розвитку соціальної компетентності у молодших школярів, які навчаються більше половини класу, а саме 84% (16 осіб) мають позитивний соціометричний статус, що на 17% більше, ніж до її апробації.

Висновки до другого розділу

Для розвитку соціальної компетентності у молодших школярів було розроблено та реалізовано програму психолого-педагогічного розвитку під час ранкових зустрічей. Мета програми ранкових зустрічей полягала в актуалізації, формування та розвитку у молодших школярів знань, умінь та навичок, що сприяють розвитку соціальної компетентності. Програма складалась з 10 ранкових зустрічей, спрямованих на формування соціальної компетентності. Програма експериментального дослідження була спрямована на досягнення наступних результатів: розвинути здатність конструктивної взаємодії один з

одним, сформувати вміння дотримуватись правил, прийнятих у групі, сформувати здатність приймати на себе відповідальність і контролювати свої вчинки, розвинути навички вміння ефективно вирішувати конфлікти.

Проаналізувавши результати дослідно-експериментального дослідження, виявлено, що в результаті реалізації експериментальної програми відбулися зміни у бік покращення показників.

За опитувальником «Мій клас» ми виявили, що переважним показником за рівнем задоволеності після реалізації програми становить 43% (8 осіб). Отриманий результат свідчить, що учні сприятливо ставляться до класного колективу, отже, з бажанням відвідують уроки й у цілому мають позитивне ставлення до школи. Після реалізації програми у класі відбулося зниження кількості учнів, які мають високий або середній ступінь конфліктності, а також у 31% (6 осіб) виявлено низький ступінь. Це означає, що у класі знизився прояв вербальної і фізичної агресії. Показники згуртованості класу вказують, що 54% (10 осіб) після реалізації програми почали характеризувати свій клас як згуртований колектив і вказують на те, що однокласники стали краще відноситись один до одного.

Згідно з результатами повторної діагностики за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» ми виявили, що 47% (9 осіб) мають середній рівень сформованості комунікації як спілкування. Після реалізації програми учні стали впевненіше відстоювати свою думку перед однолітками, прагнуть брати участь у організації товаришами різних ігор та заходів.

Дані результати підтверджують результати соціометричного дослідження, оскільки після реалізації програми розвитку соціальної компетентності у молодших школярів більше половини класу, а саме 84% (16 осіб) мають позитивний соціометричний статус, що на 17% більше, ніж до її апробації.

Отже, проведення експериментального дослідження, спрямованого на формування соціальної компетентності молодших школярів дало позитивні результати, експериментальна програма була дієвою.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У результаті проведеної роботи було отримано такі висновки:

1. Соціальна компетентність – це складне інтегративне особистісне утворення, що складається з різних компонентів і елементів, завдяки яким людина отримує можливість об'єктивно оцінювати комунікативну ситуацію, грамотно аргументувати свою позицію, а також застосовувати адекватний спосіб поведінки в ситуаціях взаємодії, що складаються. Структуру соціальної компетентності становлять набір таких знань, умінь та навичок, який необхідний особистості у процесі її соціальної діяльності.

Розвиток соціальної компетентності у молодших школярів відбувається за допомогою включення їх у практичну соціальну взаємодію на основі цілеспрямованого навчання способами такої взаємодії та при наданні педагогічної підтримки з боку вчителя. Соціальна компетентність у молодшому шкільному віці ґрунтується на таких особистісних освітах як мотивація досягнення, довільність, позитивне ставлення до себе, висока самооцінка, здатність до конструктивної поведінки у важких ситуаціях. Їх розвиток найкраще відбувається у спільній відповідальній діяльності школярів.

2. Ранкова зустріч розглядається як педагогічна технологія, яка ідеально відповідає психолого-педагогічним особливостям молодших школярів та їх соціальному розвитку в умовах початку шкільного життя. Вона виконує комплекс функцій, таких як формування життєвого оптимізму, здоров'язбережувальна, адаптація до шкільного життя, позитивне сприйняття нового соціального статусу та ролі, формування інтересу до навчальної діяльності, набуття соціальної ідентичності з класним колективом, соціально-психологічна адаптація, розвиток системи комунікативних умінь, формування емоційного та соціального інтелекту, а також функцію діагностики.

3. Критеріями сформованості у молодшого школяра соціальної компетентності є: вміння взаємодіяти з оточуючими людьми; вміння знаходити конструктивне рішення у разі виникнення конфліктних ситуацій у класному колективі; знання правил і норм поведінки у суспільстві. Для оцінки критеріїв сформованості соціальної компетентності молодших школярів було визначено

три рівні сформованості: високий, середній, низький. З метою діагностики рівня розвитку соціальної компетентності у молодших школярів було використано такі методики: опитувальник «Мій клас»; методика «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів»; соціометрія (Дж. Морено).

4. У процесі дослідження було реалізовано три етапи: пошуково-аналітичний, дослідно-експериментальний та контрольньо-узагальнювальний.

В результаті аналізу результатів констатувального експерименту було виявлено, що за опитувальником «Мій клас» переважно задоволені 47% учнів (9 осіб) – це означає, що учні сприятливо ставляться до класного колективу, отже, з бажанням відвідують уроки та загалом мають позитивне ставлення до школи. Виявлено, що 63% (12 осіб) мають середній ступінь конфліктності, що означає, що в класі присутня як вербальна, так і фізична агресія, проте за необхідного психолого-педагогічного супроводу вона перебуватиме в межах норми. Показники згуртованості класу вказують, що трішки менше половини випробуваних 43% (8 людина) характеризують свій клас як незгуртований колектив.

Згідно з даними за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» було виявлено, що 63% (12 осіб) мають низький рівень сформованості комунікації як спілкування. Це свідчить, що діти готові відстоювати свою думку перед однолітками, уникають участі у організації товаришами різних ігор і заходів, тобто вони невпевнено почувуються у колективі.

Дані результати підтверджують і результати соціометричного дослідження трохи менше половини класу 31% (6 осіб) представляють групу неприйнятих у колективі.

Для розвитку соціальної компетентності у молодших школярів було розроблено та реалізовано програму психолого-педагогічного розвитку під час ранкових зустрічей. Програма складалась з 10 занять та спрямована на досягнення наступних результатів: розвинути здатність конструктивної взаємодії один з одним, сформувати вміння дотримуватись правил, прийнятих у

групі, сформувані здатність приймати на себе відповідальність і контролювати свої вчинки, розвинути навички вміння ефективно вирішувати конфлікти.

Проаналізувавши результати дослідно-експериментального дослідження, виявлено, що в результаті реалізації програми відбулися зміни у бік покращення показників.

За опитувальником «Мій клас» було виявлено, що переважним показником за рівнем задоволеності після реалізації програми становить 43% (8 осіб). Отриманий результат свідчить, що учні сприятливо ставляться до класного колективу, отже, з бажанням відвідують уроки й у цілому мають позитивне ставлення до школи. Після реалізації програми у класі відбулося зниження кількості учнів, які мають високий або середній ступінь конфліктності, а також у 31% (6 осіб) виявлено низький ступінь. Це означає, що у класі знизився прояв вербальної і фізичної агресії. Показники згуртованості класу вказують, що 54% (10 осіб) після реалізації програми почали характеризувати свій клас як згуртований колектив і вказують на те, що однокласники стали краще відноситись один до одного.

Згідно з результатами повторної діагностики за методикою «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» було виявлено, що 47% (9 осіб) мають середній рівень сформованості комунікації як спілкування. Після реалізації програми учні стали впевненіше відстоювати свою думку перед однолітками, прагнуть брати участь у організації товаришами різних ігор та заходів.

Дані результати підтверджують результати соціометричного дослідження, оскільки після реалізації програми розвитку соціальної компетентності у молодших школярів, які навчаються більше половини класу, а саме 84% (16 осіб) мають позитивний соціометричний статус, що на 17% більше, ніж до її апробації.

Таким чином, завдання дослідження вирішені, гіпотеза доведена, отже, мету дослідження досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барсукова Л. А. Формування соціальної компетентності в початковій школі. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-socialno-kompetentnosti-v-pochatkoviy-shkoli-358696.html> (дата звернення 06.01.23)
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід до презентації освітніх результатів. Школа першого ступеня : теорія і практика : зб. наук. Праць. Переяслав-Хмельницький : ДПУ ім. Г. Сковороди. 2004. Вип. 10. С. 18–26.
3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. С. 45-51.*
4. Варецька О. В. Структура соціальної компетентності вчителя початкової школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2015. №1. С. 58-67.
5. Геращенко С. І. Ранкова зустріч як ефективна методика об'єднання академічного та соціального аспектів освітнього процесу у початковій школі. Навчально-методичний посібник для вчителів початкових класів. Полтава, 2022. 57 с.
6. Гончарова-Горянська М. В. Розвиток соціальної компетентності дошкільнят. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб наук. праць.* К., 2002. Кн.. 1. С. 212 – 218.
7. Гончарова-Горянська М. В. Соціальна компетентність : поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа.* 2004. № 7-8. С. 71-74.
8. Горбачова О. Ю. Формування у школярів соціальних компетентностей засобами проектної діяльності екологічного спрямування. *Класному керівнику. Усе для роботи.* 2016. № 6. С. 9-12.
9. Горват М. В. Виховання толерантності у молодших школярів в умовах інтерактивного педагогічного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2014. 19 с.

10. Гринченко Н., Липецький О. Метод проектів як засіб формування соціальної компетентності учнів у технічних гуртках позашкільних навчальних закладів. *Нова педагогічна думка*. 2011. № 3. С. 8-10.

11. Гурова Т. Ю. Виховання толерантності молодших школярів в умовах полікультурного освітнього простору : автореф. дис. ... канд. пед. наук, Луганськ, 2012. 20 с.

12. Державний стандарт початкової загальної освіти. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.01.2024).

13. Дивнич Л. Соціалізація дитини з особливими потребами. *Соціальний педагог*. 2016. № 2. С. 34-37.

14. Діти і соціум : Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, та ін. ; за ред. Н. Гавриш. Луганськ, 2006. 368 с.

15. Євтух М. Б., Середюк О. П. Соціальна педагогіка : підручник, 2-ге вид., стереотип. Київ, 2003. 232 с.

16. Жукова О. А. Дидактична система формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 555 с.

17. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: [монографія]. Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. 608 с.

18. Іванець Н. В. Педагогіка партнерства як засіб формування мультикультурної компетентності в учнів початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2019. №4 (187). С. 88-93.

19. Казанжи І. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2002. 20 с.

20. Калашник Ю. О. Соціальний розвиток учня через формування інформаційнокомунікаційної компетентності. *Педагогічна майстерня*. 2014. № 10. С. 8-12.

21. Коваленко В. В. Актуальність використання мультимедійних засобів у навчанні учнів початкової школи основам здоров'я. *Зб. мат. I Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Наукова молодь-2013»* ; заг. ред. проф. Бикова В. Ю. та Спіріна О.М. Київ, 2014. С. 26-27.

22. Коваленко В. В. Роль мультимедійних технологій в роботі вчителя початкових класів : зб. тез доповідей. *Науково-практичної конференції «Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності»*. НАУ. Київ, 2014. С. 35.

23. Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. №6. С. 37-40.

24. Колмикова О. П. Формування соціальної компетентності учнів початкової школи у позаурочний час. *Таврійський вісник освіти*. 2016. №3. С. 89-94.

25. Кондрашова Л. В. Лаврентьева О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навчальний посібник. Кривий Ріг, 2008 187 с.

26. Коноваленко В. О. Використання мультимедійних технологій в організації співробітництва вчителя та учнів початкової школи. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. 2013. №13 (272). Ч. III. С. 270–274.

27. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід). Київ, 2000. 336 с.

28. Котух Н. В. Сучасна комунікативна практика молодших школярів та її соціокультурний потенціал. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 5/6. Полтава, 2002. С. 40-45.

29. Крок за кроком до успіху. Ранкові зустрічі у 1–2 класах / упорядник О. В. Стребна, Г. О. Соценко. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 77 с.

30. Крокуємо до успіху : ранкові зустрічі : навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова, М. О. Банник. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 114 с.

31. Лещенко М. П. Педагогічна майстерність учителя в альтернативних формах навчання : дорога до дитячих сердець. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка*. 2005. № 24. С. 12-17.

32. Лещенко М. П. Як допомогти дітям знайти себе : оповіді для батьків. Київ, 2007. 116 с.

33. Лещенко М. П., І. І. Капустян Колаборативний підхід до розвитку ІКТкомпетентностей учителів і учнів загальноосвітніх навчальних закладів Швеції. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2012. №5 (31). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua> (дата звернення 23.02.2023).

34. Лещенко М. П., Коваленко В. В. Використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів : результати дослідження. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науковопрактичної конференції молодих учених «Наукова молодь-2017»* ; за ред. проф. Бикова В.Ю. та Спіріна О.М. Київ, 2017. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення 12.12.2023).

35. Литвинова С. Г. Проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Київ, 2016. 354 с.

36. Литовченко О. Виховання соціально компетентної особистості в позашкільному навчальному закладі. *Шлях освіти*. 2009. № 4. С. 28-31.

37. Литовченко О. Теоретико-методичні засади виховання соціально компетентної особистості у позашкільних навчальних закладах. *Нова педагогічна думка*. 2011. № 3. С. 14-16.

38. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс : підручник. Київ, 2004. 456 с.

39. Марченко І. Г, Шевченко І. М. Створення спільноти класу через застосування ігор під час організації та проведення ранкових зустрічей. *Початкове навчання та виховання*. 2019. № 16–18. С. 3–7.

40. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів : теорія і технологія. Київ, 2006. 543 с.

41. Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. О. І. Локшиної. К. : «К.І.С», 2004. 128 с.
42. Ніколаєску І. Методичні засади формування соціальної компетентності учнів початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 2017. № 57. С. 82-88.
43. Ніколаєску І. О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: Науково-методичний посібник. Черкаси: ОШОПП, 2014. 76 с.
44. Павлик О. Розвиток життєвих компетентностей молодших школярів на уроках української мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 47. Тернопіль, 2013. С. 174-179.
45. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки: Навч. посібник. К.: Абрис, 1998. 448 с.
46. Посібник «Виховний проєкт «Ранкові зустрічі» як засіб формування креативної особистості. URL: <https://naurok.com.ua/posibnik-vihovniy-proekt-rankovi-zustrichi-yak-zasib-formuvannya-kreativno-osobistosti-41704.html> (дата звернення 06.01.23)
47. Семеріков С. О. Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі : [монографія] ; наук. ред. акад. АПН України, доктор пед. наук, проф. М. І. Жалдак. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 340 с.
48. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. *Початкова освіта*. 2019. № 2. С. 20–23.
49. Смалюх М. На допомогу вчителю Нової української школи. *Початкова освіта*. 2018. № 17(833). С. 7–21.
50. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів: монографія. К. : Магістр-S, 1998. 200 с.
51. Шкільний ранок. Що таке ранкова зустріч? *Рідна школа*. 2012. № 3. С. 66–67.

52. Юрченко О. Модель підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів. *HUMANITARIUM*. 2016. № 38. С. 128-137.

53. Юрченко О. Особливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності: теоретичні основи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. №11 (1). С. 122-129.

54. Юрченко О. Структурний аналіз готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів. *Педагогічний дискурс*. 2016. № 21. С. 202-208.

55. Нодієнко Т. Формування освітніх компетентностей учнів початкової школи у змісті навчального предмета "Я у світі". *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2017. № 3. С. 56-61.

ДОДАТКИ

Додаток А «Методики дослідження рівня розвитку соціальної компетентності у молодших школярів»

Опитувальник «Мій клас» (Ю.З. Гільбух)

Ціль: виявити ступінь задоволеності шкільним життям, взаєморозуміння у колективі, захищеності членів колективу.

Хід проведення: учням пропонується питанням відповідати «так», «ні», «не знаю».

1. Хлопцям подобається вчитися у нашому класі.
2. Діти в класі завжди б'ються один з одним.
3. У нашому класі кожен учень мій друг.
4. Деякі учні у нашому класі нещасливі.
5. Деякі учні у нашому класі є «середнячками».
6. З деякими дітьми у нашому класі я не дружу.
7. Хлопці нашого класу із задоволенням ходять до школи.
8. Багато дітей у нашому класі люблять битися.
9. Усі учні у нашому класі – друзі.
10. Деякі учні не люблять свого класу.
11. Окремі учні завжди прагнуть наполягти на своєму.
12. Усі учні у нашому класі добре ставляться один до одного.
13. Наш клас веселий.
14. Діти у нашому класі багато сваряться.
15. Діти у нашому класі люблять одне одного.

Обробка результатів:

У кожному окремому блоці із трьох питань 1-й вимірює ступінь задоволеності шкільним життям, 2-й – ступінь конфліктності у класі, 3-й – ступінь згуртованості класу.

3 бали – за відповідь «так» в 1,5,8,12, 15 питаннях, немає в 6, 10 питаннях.
2 бали – за відповіді «так» і «ні» у 9 та 13 питаннях,

1 бал – «ні» у 2, 3, 7, 11, 14-му та «так» у 4-му питаннях.

Далі підраховуються суми балів з питань:

1, 4, 7, 10, 13 – ступінь задоволеності шкільним життям (У)

2, 5, 8, 11, 14 – ступінь конфліктності у класі (К),

3, 6, 9, 12, 15 – ступінь згуртованості класу (С),

Максимальні суми балів за параметрами: - 10, - 9, - 12.

Методика «Діагностика вивчення сформованості комунікації як спілкування у молодших школярів» (М. І. Рожков)

Ціль: виявлення рівня сформованості комунікації як спілкування молодших школярів.

Інструкція: Вам необхідно відповісти на 10 запитань. Вільно висловлюйте свою думку щодо кожного з них і відповідайте на них тільки «А» - так; «Б» - не завжди; «В» - ні. Не замислюйтесь над деталями, не витрачайте багато часу на обмірковування, відповідайте швидко.

Запитання:

1. Чи часто тобі вдається вмовити своїх друзів робити все так, як ти

хочеш?

2. Чи завжди тобі важко вибачитися у своїх друзів?
3. Чи любиш ти вигадувати чи організовувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?
4. Чи ти часто відкладаєш на інші дні ті справи, які потрібно було виконати сьогодні?
5. Чи правда, що в тебе не буває сварок зі своїми товаришами через невиконання ними своїх обіцянок?
6. Чи часто ти у вирішенні важливих справ робиш усе сам?
7. Чи правда, що ти втомлюєшся від частого спілкування з товаришами?
8. Чи часто ти допомагаєш своїм однокласникам?
9. Чи часто ти опиняєшся в центрі уваги своїх товаришів?
10. Чи правда, що ти не дуже впевнено відчуваєшся в оточенні великої групи своїх товаришів?

Обробка одержаних результатів. Показник сформованості комунікації як спілкування молодших школярів визначається за кількістю набраних балів. Учням потрібно було вибрати варіант відповіді. Кожна відповідь

«А» оцінювався у 3 бали, «Б» – 2 бали та «В» – 1 бал.

Усі питання були поділені на рівні:

- високий рівень: 25 – 30 балів;
- середній рівень: 20 – 24 бали;
- низький рівень: 10 – 19 балів.

Соціометрія (Дж. Морено)

Ефективною діагностичною методикою вивчення соціально-психологічного клімату групи, більш захищеної від соціальної бажаності, є соціометрія. Суть її полягає в тому, що опитувані повинні зробити вибір, що є показником їхньої симпатії або антипатії стосовно інших членів групи. Соціометрія, як правило, включає три-чотири питання на кшталт «Кого зі своїх однокласників ти покликав би на свій день народження?» (Позитивний вибір свідчить про симпатію до обраних членів групи), «Хто з класу тобі не подобається?» (Негативний вибір свідчить про антипатію). У результаті кожного члена групи набирається певну кількість позитивних і негативних виборів, виходячи з чого визначається його статус у колективі: від лідера до ізгоя.

Процедура проведення: випробуванням знадобляться лише аркуші паперу для запису відповідей; педагогу-психологу - прізвище список класу для подальшої обробки даних. Час проведення діагностики – близько 10 хв. Методика може застосовуватися щодо учнів другого та наступних класів. Перед озвученням питань слід пояснити респондентам, що методика призначена для вивчення відносин у класі та відповідями на питання будуть прізвища присутніх однокласників – а це вимагає делікатності, абсолютно конфіденційного виконання та повної відсутності коментарів під час діагностики.

Інструкція: «Відповідайте на запитання, записуючи як відповіді прізвища ваших однокласників».

1. Кого з однокласників ти б покликав із собою у чудову подорож (не більше п'яти осіб)?

Або:

Кого з однокласників ти запросив би на святкування дня народження (не більше п'яти осіб)? Або:

Кому з однокласників ти довірив би свою таємницю (не більше ніж п'ять осіб)?

2. Кого з однокласників ти зробив би капітаном корабля, на якому пливе весь ваш клас (одну людину; саму себе назвати не можна)?

Або:

Кого з однокласників ти запропонував би зробити президентом класу (одну людину; себе назвати не можна)?

Або:

Кого з однокласників ти вибрав би в раду старшокласників (одну людину; саму себе назвати не можна)?

3. Хто з класу тобі не подобається (можна вказати будь-яку кількість людей)?

Або:

Кого з однокласників ти нізащо не запросив на святкування свого дня народження (можна вказати будь-яку кількість осіб)?

Або:

Кому з однокласників ти не довірив би свою таємницю (можна вказати будь-яку кількість людей)?